

Adalet Partisi Genel Merkez Neşriyatı : 4

- Hükûmet Buhranı;
 - Hükûmet Teşkili;
 - Hükûmet Programı;
 - Kıbrıs Olayları
- Karşısında*

ADALET PARTİSİ

2003
SA
8093

- Hükûmet Buhranı;
- Hükûmet Teşkili;
- Hükûmet Proğramı;
- Kıbrıs Olayları

Karşısında

ADALET PARTİSİ

Doğuş Ltd. Şti. Matbaası - Ankara

03 SA 8093

BİRİNCİ KISIM:

HÜKÜMET BUHRANI VE HÜKÜMET KURMA TEKLİFİ KARŞISINDA

ADALET PARTİSİ

A) İçinde bulunduğumuz sosyal, ekonomik ve politik şartlarla, geçirilen iki yıl içinde, Meclis'te mevcut partilerin nispetinde bir hükümetin kurulabilmesinin mümkün olamayacağına;

B) Adalet Partisi halen -Parlamentoda mevcut Milletvekilli ve Senatör sayısının, hâssaten kuvvetli bir Hükümet kurmağa yeterli olmadığı; cihetle, müstakil bir parti Hükümetinin düşünülmemesi;

C) Serih bir teklif karşısında kâhındığı takdirde, Adalet Partisi başkanlığında, Haziranda umumî seçimlere gidilmesi şartı ile, bir koalisyon Hükümetinin kurulması istikametinde temaslara geçilmesinin zarfıe işâkki edileceğine;

D) CHP - AP koalisyonunun (Sayın İnönü'nün veya başka CHP'li bir zâim başkanlığında) kuvvetli bir Hükümeti getiremeyeceğine ve esasen bu hususun teclübe edilmiş bulunduğuna;

E) Liderler dışında partili veya müstakil bir başkanın başkanlığında Meclis'teki parti gruplarının mevcutları nisbetinde iştirak edecekî Millî Hükümete, Haziranda umumî seçimlere gidilmek şartı ile taraftar olduğumuza karar vermiştir.

2. — Keyfiyeti, yüksek bilgi ve tenzihlerine saygı ile arz ederim.

Adalet Partisi Genel Başkanı
Ragıp Gümüşpala

İKİNCİ KOALİSYON HÜKÜMETİ ÇEKİLDİKTEN SONRA CUMHURBAŞKANI YENİ HÜKÜMET TEŞKİLİ HAKKINDA 3.12.1963 TARİHİNDE PARTİ LİDERLERİ İLE AYRI AYRI GÖRÜŞMÜŞTÜR. BU MÜNASEBETLE ADALET PARSİSİ MERKEZ İDARE KURULU VE MERKEZ TEMSİLCİLER MECLİSİ TOPLANMIŞ, YENİ HÜKÜMET TEŞKİLİ MEVZUUNDA ADALET PARTİSİNİN GÖRÜŞÜNÜ TESBİT ETMİŞTİR. YENİ KABİNEİN KURULMASI MEVZUUNDAKİ ADALET PARTİSİNİN BU GÖRÜŞÜ, PARTİ GENEL BAŞKANI RAGİP GÜMÜŞPALA TARAFINDAN BİR MUHTIRA HALİNDE CUMHURBAŞKANINA SUNULMUŞTUR.

ADALET PARTİSİ

**ADALET PARTİSİ GENEL BAŞKANI RAGİP GÜMÜŞPALA'NIN
HÜKÜHET KURMA MEVZUUNDA CUMHURBAŞKANINA
TEVDİ ETTİĞİ MUHTIRA :**

Ankara, 6.12.1963

**Sayın Cemal Gürsel
Cumhurbaşkanı**

Ankara

1 — Zatı Devletlerinin daveti ve vaki tekliflerinden sonra 5 Aralık 1963 günü Merkez Temsilciler Meclisimiz toplanmış ve Zatı Devletlerine arz edilmek üzere :

A) İçinde bulunduğumuz sosyal, ekonomik ve politik şartlarla, geçirilen iki koalisyon tecrübesinden sonra ve parlamentoda mevcut partilerin nisbetleri ve doktrin ayrılıkları bakımından kuvvetli bir Hükûmetin kurulabilmesinin mümkün olamayacağına;

B) Adalet Partisi halen Parlamentoda mevcut Milletvekili ve Senatör sayısının, hassaten kuvvetli bir Hükûmet kurmağa yeterli olmadığı cihetle, müstakil bir parti Hükûmetinin düşünülemediğine;

C) Sarih bir teklif karşısında kalındığı takdirde, Adalet Partisi başkanlığında, Haziranda umumî seçimlere gidilmesi şartı ile, bir koalisyon Hükûmetinin kurulması istikametinde temaslara geçilmesinin vazife telâkki edileceğine;

Ç) CHP - AP koalisyonunun (Sayın İnönü'nün veya başka CHP. li bir zatın başkanlığında) kuvvetli bir Hükûmeti getiremeyeceğine ve esasen bu hususun tecrübe edilmiş bulunduğu;

D) Liderler dışında partili veya müstakil bir başkanın başkanlığında Meclisteki parti gruplarının mevcutları nisbetinde iştirak edeceği Millî Hükûmete, Haziranda umumî seçimlere gidilmek şartı ile taraftar olduğumuza karar vermiştir.

2 — Keyfiyeti, yüksek bilgi ve tensiplerine saygı ile arz ederim.

Adalet Partisi Genel Başkan
Ragıp Gümüşpala

CUMHURBAŞKANININ, 10.12.1963 TARİHİNDE YENİ HÜKÜMET KURMA VAZİFESİ ÜZERİNE, A. P. GENEL BAŞKANI RAGİP GÜMÜŞ-PALA, 11.12.1963 TARİHİNDE PARTİ LİDERLERİ İLE HÜKÜMETİ KURMA MEVZUUNDA İSTİŞARELERDE BULUNMUŞTUR. BU İSTİŞARELERİN NETİCESİNİ, ADALET PARTİSİ GENEL BAŞKANI RAGİP GÜMÜŞPALA AŞAĞIDAKİ YAZI İLE CUMHURBAŞKANINA ARZ ETMİŞTİR.

A. P. GENEL BAŞKANI RAGİP MÜMÜŞPALA'NIN HÜKÜMET TEŞKİLİ MEVZUUNDA VE "MÜŞTEREK MESAI İMKÂN LARI ARAŞTIRILMAK" ÜZERE PARTİ LİDERLERİ İLE YAPILAN TEMASLARIN MÜSBET NETİCE VERMEMESİ SEBEBİYLE HÜKÜMET TEŞKİLİNİN MÜMKÜN OLAMAYACAĞINA DAİR CUMHURBAŞKANINA TAKDİM ETTİĞİ CEVAP

Ankara, 14.XII.1963

**Sayın Cemal Gürsel
Cumhurbaşkanı**

Ankara

Zâtıdevletleri Hükümet teşkili hususundaki temas vazifesini bendenize tevdi buyururlarken çok haklı olarak "Kuvvetli ve müstakar bir Hükümet" teşkili üzerinde ısrarla durmuşunuz. Yüksek malûmlarıdır ki, koalisyonlarda müstakar ve kuvvetli bir Hükümete gidecek yol herşeyden evvel karşılıklı saygı, itimat ve samimiyetten geçer. Koalisyonların akla gelebilecek bütün diğer şartları ile teknik teferruatı arzettiğimiz yollarda müştereken yürümekle ancak tahakkuk safhasına girebilir. Mesnedi karşılıklı saygı, itimat ve samimiyetten mahrum bir karma Hükümet asla kuvvetli ve müstakar olmak vasfını ihraz edemez.

En halisâne temennilerle müşterek mesaiye dâvet ettiğimiz Partilerde meselâ Y. T. P., koalisyona iştirak temayülünü bir taraftan belirtirken, diğer taraftan Sayın Genel Başkanları : "Adalet Partisinin

iktidarda söz sahibi kılınması suretiyle Adalet Partisi efsânesinin hakikî renginin ortaya çıkarılması gerekir" demek suretiyle bu fikrini, adeta koalisyona iştirakin sonunda kurulacak Hükûmetin tahribi istikâmetinde bir esbabı mucibesi haline getirmek garabetini göstermiş bulunmaktadır. Yine aynı Parti "Bizim sırtımızdan Hükûmet etme imkânına sahip oluyorlar. Ve bizim namımıza memleketi idareye kalkıyorlar" demek suretiyle vazife his ve şuurlarının hangi noktada bulunduğunu açıkca belirtiyorlar.

C. K. M. P. nin cevabı ise kuvvetli Hükûmet fikrinin tahakkukuna hizmetten ziyade kurulacak lâlettayin bir Hükûmete destek olma temayülünü taşımaktadır. Bu parti grubu kararında yer alan "Kat'î ve lüzum ve zaruret" tâbiri de görüşümüzü de teyid etmektedir.

Hükûmet kurmak için yapmış olduğumuz dâvete vazih surette cevap veren M. P. nin hareket ve tutumunu memnuniyetle kaydedeceğiz.

Sayın İnönü C. H. P. dışındaki bir koalisyonun kurulması zaruretine işaretle bunda kararlı olduklarını ifade ve bu suretle A. P. Başkanlığında bir Hükûmete iştirak etmeyeceklerini sarahaten söylemişlerdir.

İstişarelerde edindiğimiz kanaat odur ki, kuvvetli ve müstakar bir Hükûmet kurmak hususundaki düşüncelerimizin kabule şâyân görülmemiş olması muvacehesinde kurulacak kotlisyonun muvaffakiyeti imkânsızdır. Kaldı ki, bu şartlar altında kurulacak bir Hükûmetin karşılaşacağı en mühim mesele yeni seçimlere gitmek zarureti olacaktır. Görüştüğümüz liderlerde bu temayülü de müşahede edemediğimizi ifade etmek isterim.

Bu şartlar altında kurulacak başka herhangi bir karma Hükûmetinde muvaffak olacağına inancımız yoktur. Herhalükârda genel seçimlere gitmenin kaçınılmaz bir zaruret olduğu hususundaki görüşümüzü teyid eder ve Hükûmet teşkili vazifesinin tahakkukuna imkân göremediğimizi yüksek ıttılânınıza arz ile bugüne kadar hakkımızda izhar buyurduğunuz itimat ve teveccühe şükran ve saygılarımızı sunarız.

Adalet Partisi Genel Başkanı

Ragıp GÜMÜŞPALA

**ADALET PARTİSİ GENEL BAŞKANI İZMİR MİLLETVEKİLİ RAGİP
GÜMÜŞPALA'NIN 2 OCAK 1964 GÜNÜ MECLİSTE YAPTIĞI
KONUŞMA**

Kıymetli arkadaşlarım; grup sözcülerinin görüşmesinden sonra sayın Hükümet Başkanının yüksek huzurlarınızdaki görüşmeleri bizde üzüntü yaratmıştır. Sayın Hükümet Başkanının, bilhassa Hükümet teşkili hakkında vazife alanların acizle yerlerini bırakması ve şimdi de çelme takmağa çalışmaları şeklindeki ağır ithamları, huzurunuzda söylenmemesi lâzım gelirdi.

Kıymetli arkadaşlarım Adalet Partisi Genel Başkanı, şartlı olarak Hükümet teşkili vazifesi almıştır : Kuvvetli ve istikrarlı bir Hükümet kurmak... Bu vazifeyi aldıktan sonra buna büyük ehemmiyet ve kıymet vermiş ve sayın liderlerimizle temas başlamıştır. Bu arada sayın İsmet İnönü ile de temas ettik. Kendileri koalisyon dışı kalacaklarını açıkca ifade buyurdular. Diğer parti liderleri ile yaptığımız görüşmeleri burada tekrar edecek değilim. Biz Hükümet kurmayı şartlı olarak ve bir millî vazife sayarak kabul etmiştik. Esasen parti olarak görüşümüz de budur. Kuvvetli ve istikrarlı bir Hükümet kuramayacağımızı yaptığımız temaslarda buna muvaffak olamayacağımızı görünce Devlet Başkanına "Ben kuvvetli bir Hükümet kuracağım, istikrarlı bir Hükümet kurabileceğim" tarzında bir görüşme yapamaz ve Devlet Başkanına karşı hakikatlar haricinde bir görüş ifade edemedik. Aksi takdirde kendimi Türk milletine karşı, yüksek huzurunuzda Meclisimize karşı suçlu addederdim. Onun için Hükümeti kuramayacağımızı ve kurmayacağımızı Devlet Başkanına arz ettik. Azınlık Hükümeti üzerinde partimiz Temsilciler Meclisinde uzun münakaşalar yapılmış ve bunun uygun olmayacağı üzerinde durulmuştur. Diğer partilerimizden de lüzumu kadar arzu ettiğimiz nisbette destekleme göremeyince yalnız 147 Milletvekili ile burada bir Hükümet kurmak teşebbüsü memleket için, memleketin atisi için büyük hata olurdu ve bunu memlekete ihanet telâkki ettiğimiz için kurmadık. Onun için kabul etmedim. (Soldan, bravo sesleri alkışlar) Bunu bu şekilde yüksek huzurunuzda açıklıyorum.

Partimizin diğer görüşleri hakkında sayın Hükümet Başkanına lâzımgelen cevap verilecektir; bu ayrı. Yalnız niçin Hükümet kurmadık ve niye kurmadık, bunu ifade ettim. Huzurunuzda hepinize hürmetler ederim arkadaşlarım. (Soldan şiddetli alkışlar)

**A. P. GENEL BAŞKAN YARDIMCISI DR. SADETTİN BİLGİÇ'İN
15.12.1963 TARİHİNDE A. P.'NİN HÜKÜMET TEŞKİLİ VE
HÜKÜMET BUHRANI MEVZUUNDA YAPTIĞI
BASIN TOPLANTISI :**

“3.12.1963 tarihinde Hükûmetin istifasından bir gün sonra başlayan Hükûmet buhranı ile ilgili partimiz organlarından ve partimiz dışında cereyan eden temas ve görüşmelerin efkârı umûmiyeye açıklamak için bu toplantıyı yapmış bulunuyoruz. Lütfedip teşrif eden basın mensubu arkadaşlarıma teşekkürle sözlerime başlamak istiyorum.

Partimiz, kurulduğu günden beri dost ve rakip bütün insanların kabul ettikleri ve bildikleri gibi en çetin imtihanları liyakatle atlama ve atlatmasını bilmiştir. Her hâdisede çözülme ve dağılması beklenirken daima daha kuvvetli ve daha mütesanit çıkmasını bilmiştir. En küçük teşkilâtından Genel Merkezi'ne, gruplarından, Grup İdare Heyetlerine kadar her organ kendisine düşeni azami feragatle yapmasını bilmiştir.

Üçüncü koalisyon Hükûmetinin kurulması ve halen devam eden Hükûmet buhranı mevzuunda istisnasız Türk Basını'nın gösterdiği anlayışı şükranla karşıladığımızı ifade etmeği bir vazife sayarım.

Sayın Cumhurbaşkanı ile sayın Genel Başkanımız'ın 3.12.1963 tarihindeki ilk görüşmelerinde sayın Cumhurbaşkanı memleketi içinde bulunduğu Hükûmet buhranından kurtaracak kuvvetli ve müstakar bir Hükûmetin kurulması lüzumunu duyduğunu ve kuvvetli Hükûmetin memleketi siyâsî ve iktisadî huzura kavuşturabilecek kuvvette olmasını istediğini, ikinci karma Hükûmetin memleketi iktisadî bakımdan berbaht ettikten sonra bırakıp gittiklerini ifade buyurarak Genel Başkanımızdan şu hususlardaki düşüncelerini sormuştur :

1 — A. P. başkanlığında kuvvetli bir Hükûmet düşünürmüsünüz?

2 — C. H. P. Başkanlığında (İsmet İnönü'lü veya İnönü'süz) bir Hükûmete girermisiniz?

3 — Millî Koalisyon hakkında düşünceleriniz?

Bu sualler üzerine Genel Başkanımız yetkili organlarımızla görüştükten sonra cevap vermek üzere mehil talebinde bulunarak ayırılmışlardır.

Merkez İdare Kurulu Başkanlık Divanı yukarıdaki üç sorunun bünyesinde mevcut meseleleri teker teker ayırarak Merkez İdare Kurulu'nda müzakere yapılmak üzere şu tarzda bir gündem hazırlamıştır :

1 — A. P. Başkanlığında bir Hükûmet

a) A. P. müstakil bir Hükûmeti kurabilir mi?

b) A. P. - C. K. M. P. - M. P. - Y. T. P. ve C. H. P. ile bir Hükûmet kurabilir mi?

c) A. P. - C. H. P. ile bir Hükûmet kurabilir mi?

2 — C. H. P. Başkanlığında Hükûmet

a) C. H. P. müstakil bir parti Hükûmeti kurabilir mi?

b) C. H. P. eski ortakları (Y. T. P. ve C. K. M. P.) ile bir Hükûmet kurabilir mi?

c) C. H. P. - A. P. koalisyonu mümkün mü?

3 — Millî Koalisyon

a) Müstakil veya partili bir Başkan'ın başkanlığında Hükûmet

b) Bu Hükûmete bütün partiler katılabilir mi?

Bu gündem gereğince meseleler paragraf paragraf müzakere ve karara bağlanarak yetkili organlarımızda görüşülmüştür.

A. P. BAŞKANLIĞINDA HÜKÛMET : A. P. NİN MÜSTAKİL PARTİ HÜKÛMETİ KURUP KURAMAMASI :

Bugün memleketin istediği kuvvetli ve istikrarlı bir Hükûmettir. A. P. nin parlamentodaki senatör ve milletvekili sayısı, mahalli seçimlerdeki muvaffakiyetine rağmen arzulanan müstakar Hükûmeti kurmağa kâfi değildir. Esasen içinde bulunduğumuz buhranı sadece

bir Hükûmet buhranı değil sosyal, iktisadî ve politik şartlar yönünden bir umumi buhrandır. Geçirilen iki koalisyon tecrübesi ve parlamentoda mevcut partiler nisbetleri ve doktrin ayrılıkları bakımından dahi kuvvetli bir Hükûmetin kurulabilmesi mümkün olmayacağına göre müstakil bir parti Hükûmeti kurulması ilk nazarda mümkün görülebilirse de, yukarıda arzedilen sebeplerle mümkün değildir. İlk nazarda bu Hükûmet, programı kabul edilip itimat oyu aldıktan sonra o programa uygun getireceği "kanunların karşısına çıkanlar utansın" memleketi buhrandan kurtaralım denilebilir. Fakat Meclis'teki parti gruplarının kendi programlarının dışında oy vermeğe dâvete hiç bir kimsenin hakkı olmayacağı gibi, geçirilen iki koalisyon tecrübesinden sonra koalisyon kanatları parti grupları, milletvekili ve senatörlerinin ittifakla Hükûmetleri desteklemelerine imkân olmadığı -Anayasa'nın sarahatı karşısında- aşikârdır. Müstakil ekalliyet parti Hükûmetinin kurulması ne tarzda müdafaaya çalışılırsa çalışılınsın, milletçe arzu ettiğimiz kuvvetli ve müstakar bir Hükûmeti gerçekleştiremeyeceği için boş hevesler peşinde koşmayı adet edinmeyen partimiz için mümkün görülmemiştir.

b ve c fıkraları ise milletin teveccühüne muvazî vazifeden kaçmadığımızı ortaya koymak için "Sarih bir Hükûmet kurma teklifi karşısında kalındığı takdirde A. P. başkanlığında, Haziran'da umumi seçimlere gidilmesi şartıyla bir koalisyon Hükûmeti kurulması istikametinde temaslara geçilmesini vazife telâkki edeceğimiz" karara bağlanmıştır.

İlk nazarda mahalli seçimlere tekaddüm eden günlerdeki davranış ve radyo konuşmalarında, bütün partiler, partimizi muhatap aldıklarına göre onlarla bir ortak Hükûmetin kurulamayacağı düşünül-meliydi, denilebilir.

Biz bu hususu bile mahalli seçimlerde, milletin kendilerine verdiği dersle intibaha gelebilecekleri düşüncesiyle dost elimizi uzatmak istedik. Bu bürüşümüz Merkez Temsilciler Meclisi'mizde de tasvip gördüğü cihetle sayın Cumhurbaşkanı'nın Hükûmet kurmak için temaslara geçme sarih teklifi karşısında izah ettiğimiz karar gereğince parti liderleri ile bizimle bir ortak Hükûmet kurup kuramayacakları hususunda prensip temasına karar verdik ve 11.12.1963 de Genel Başkanımız, sırasıyla liderle bu teması yaptı.

M. P. prensip olarak şartları bilâhara karşılaştırmak üzere bi-

zimle bir Hükûmet kurabileceklerini evvelâ şifahi ve hemen toplantının sonunda yazılı olarak ifade etti. Bunu şükranla karşılamaktayız.

C. H. P. ile temasımız gündemimizin ikinci maddesindeki A. P. olarak C. H. P. başkanlığında "İnönü'lü - İnönü'süz" bir koalisyonu mümkün göremeyişimizin isabeti C. H. P. Başkanı'nın, A. P. başkanlığında bir Hükûmete iştirâk edemeyeceklerini sarahaten ifade etmesiyle bir defa daha ortaya çıkmıştır.

Kendi grubunda seçimlerden evvel şu beyanlarıyla bir umumi seçimi "**C. H. P. bugün 1961 seçimlerinden daha kuvvetli durumdadır. Mahalli seçimler C. H. P. lehine tecelli edecektir. Mahalli seçimler, önümüzdeki büyük seçimlerin bir ölçüsü olacaktır. Hangi taraf kazanırsa kazansın büyük seçimlere gidilmesi istenecektir. Netice C. H. P. lehine tecelli ettiği takdirde partimiz Genel Seçimleri istemek hakkına sahip olacaktır.**" isteyen C. H. P. Genel Başkanı, Hükûmet buhranının sonra "Derhal bir seçime cevabımız evet olacaktır." demelerine ve bunun basın yoluyla efkârı umumiyeye ilân etmelerine rağmen Adalet Partisi başkanlığında en geç Haziranda yapılacak bir umumi seçimi temin etmek şartıyla Hükûmete iştirâk etmeyip seçimi mümkün kılmamaları bu mevzudaki samimiyetsizliklerini ortaya koymaktadır.

Biz seçimi isterken, mahalli seçimlerin ortaya koyduğu rakamlar karşısında mutlaka tek başımıza iktidara gelebileceğimiz iddiasıyla değil, milletin ve sayın Cumhurbaşkanının istediği kuvvetli Hükûmeti bugün meclisteki partiler ekseriyeti yönünden temin edilemeyeceği gibi aralarındaki doktrin ve görüş farkları da buna imkân vermediği için, memleketi kuvvetli bir Hükûmete götürmek yönünden her memleketseverin kabul edeceği şart olarak düşündüğümüz ve kabul ettiğimizdendir. C. H. P. iki koalisyon tecrübesinde kuvvetli bir Hükûmet kuramadığını iddia ettiği halde A. P. başkanlığında seçim şartı ile bir Hükûmete iştirak etmek istememesi seçimi de istemediğinin açık bir delilidir.

Y. T. P. Genel başkanı genel başkanımızda vaki konuşmalarında ve bilâhara basına yaptığı açıklamada prensip itibariyle A. P. ile koalisyona girmeye taraftar olduğunu söylemesine rağmen ertesini günü grubunda yaptığı konuşmasında (A. P. nin iktidarda söz sahibi kılması suretiyle A. P. efsanesinin hakiki renginin ortaya çıkartılması gerekir) ve (mes'uliyeti birinci derecede A. P. ye bırakmak ve sadece

Meclis içinde noksan gelen rey ekseriyetlerini tamamlamak) düşüncesini taşımaktadır.

Başkanımızla görüşmesinden sonra ve grubunda yaptığı konuşmada söylemediği şeyleri sonradan konuşulmuş gibi basına vermekte "Plân, siyasi af, Tedbirler Kanunu, vergiler, servet beyannameleri, tasarruf bonoları ve yeni seçimlere gitme gibi konularda muhalefet devrelerinde müdafaa ettikleri aşırı fikirlerin tam aksini müdafaa eder duruma girivermişti." diye söyleyebilmektedir. Bu da konuşulmayanları konuşulmuş gibi gösteren bu liderle aynı masaya oturmayı ne kadar haklı olduğumuzu bir defa daha ortaya koymaktadır. Alican bey konuşmaalrında asla bunlara temas etmemiş ancak Hasan Dinçer bey bu sualleri sıralamıştır. Fakat Genel Başkanımız şimdi ancak prensip meselesini konuşuyoruz. Prensipte anlaşırsak koalisyon protokolu hazırlanırken ve şartlar görüşülürken bu meselelerin münakaşasının yapılabileceği ifade edilmiştir. Bu mevzuuda başka bir konuşma cereyan etmemiştir.

Kadircan Kafılı'nın basına verdiği muhavereli yazı tamamiyle hayali ve maksatludur. Görüşmelerde tek zabıt Genel Sekreterimiz Orhan Süersan tarafından tutulmuş ve partimizde mevcuttur. Hasan Dinçer bey toplantıya yalnız gelmiştir. Kendilerine bu zabıtın bir örneğinin verilebileceği Genel Başkanımız tarafından ifade olunmuşsa da istenmemiştir.

A. P. gerek Y. T. P., gerek C. K. M. P. nin samimiyet olmayan ve gayesi A. P. ni yıpratmaktan başka bir mâna taşımayan davranışları karşısında işi daha çok muallâkta bırakmak ve polemiklere yol açmak lüzumunu hissetmemiştir. Sayın Ekrem Alican yukarıda belirttiğimiz konuşmasında 17 Kasım seçimlerinde tezahür eden millet temayülüne uygun olarak kazandıkları rey nisbetleri dahilinde partilerin Hükûmette temsil edilmelerini kabul etmektedir. Şu halde sayın Alican'ın ölçülerine uymak ve bu noktadan hareket etmek suretiyle Y. T. P. in Sakarya'da aldığı rey gözönünde bulundurularak sayın Alican'ın Sakaryalıların kendisine verdiği emaneti sahibi aslisine teslim etmesi iktiza eder.

Sadettin Bilgiç müteakiben sorulan muhtelif sualleri cevaplandırmıştır.

A.Ş. MECLİS GRUBU BAŞKAN VEKİLLERİNDEN BALIKESİR
MİLLETVEKİLİ CİHAZ BİLGEHANIN 2.1.1964 GÜNÜ
MECLİSTE YAPTIĞI KONUŞMA

İKİNCİ KISIM:

Büyük Meclisin Sayın Üyeleri,

Adalet Partisi Millet Meclisi Grubu adına, Hükümet programı

**MİLLET MECLİSİ VE SENATODA ÜÇÜNCÜ İNÖNÜ HÜKÜMETİ
PROGRAMININ ADALET PARTİSİ TARAFINDAN
TENKİDİ**

1961 seçimlerinden bu yana Türkiye Cumhuriyeti rejiminin yerleşip kökleşmesi yolunda Adalet Partisinin büyük mesabehat kat ettiği en güç anlarda, oynanacak dayanışma axim ve iradesini izhar ettiği bir vakirdir. Ancak, yalnız halkımıza mahsus meselelerin ve aksi duyguların yenmeye muvaffak olduğu müşkülât henüz bitmiş değildir. Bugün içinde bulunduğumuz memleket ve Dünya şartları; ekonomik, sosyal ve politik durum kuvvetli ve müstakar Hükümetlere ihtiyaç olduğumuzu bütün yuzunu ile ortaya koymuştur. Bahiskonusu olan elbette sadece bir Hükümet krizi değildir. Bunun ötesinde içinde bulunduğumuz yasal siyaset iktisadi ve içtimai bir buhranın bütün tezahürlerini sarahatle ifade etmektedir. Öyle sanıyoruz ki, kongreler bu teşhis şahid değeri olan önemli bir konunun tesellinden ibarettir.

Hâl böyle olunca, mevcut durumu islah, meseleleri cereyanla ele alıp ekonomik nizamı bütün kemaliyle tesis zimmünde kurabilecek bir azınlık Hükümetinin gücünü ne olabileceğini kamu oyununda münakaşa konusudur. Biz o inançtaız ki, videdel probleminin çözüm yolu herhalde bu değildir. Halk çoğunluğunu yansıtan Adalet Partisinin mutlak ekseriyetine dayanmayan istikrarlı ve kuvvetli bir Hükümetin vücudu ve hafe bekası asla mümkün olamaz.

Programını müzakere ettiğimiz Hükümet bu vesifelerden mahrumdur. Son meseleli seymilerden sonra izahlar eden vesile mevzusunda ikinci kez, Adalet Hükümetinin diğer konular, milletlerin bel-

İKİNCİ KISIM :

MİLLET MECLİSİ VE SENATODA ÜÇÜNCÜ İNÖNÜ HÜKÜMETİ
PROGRAMININ ADALET PARTİSİ TARAFINDAN
TENKİDİ

**A.P. MECLİS GURUP BAŞKAN VEKİLLERİNDEN BALIKESİR
MİLLETVEKİLİ CİHAT BİLGEHAN'IN 2.1.1964 GÜNÜ
MECLİSTE YAPTIĞI KONUŞMA :**

Büyük Meclisin Sayın Üyeleri,

Adalet Partisi Millet Meclisi Grubu adına, Hükümet programı üzerindeki düşüncelerimizi arz etmek üzere, huzurunuzda çıkmış bulunuyoruz.

1961 seçimlerinden bu yana demokratik parlamenter rejimin yerleşip kökleşmesi yolunda Aziz Milletimizin büyük merhaleler kat ettiği en güç anlarda, övünülecek dayanışma azim ve iradesini izhar ettiği bir vakiadır. Ancak, yalnız halkımıza mahsus hasletlerin ve asıl duyguların yenmeye muvaffak olduğu müşkilât henüz bitmiş değildir. Bugün içinde bulunduğumuz memleket ve dünya şartları; ekonomik, sosyal ve politik durum kuvvetli ve müstakar Hükümetlere şiddetle muhtaç olduğumuzu bütün vuzuhu ile ortaya koymuştur. Bahiskonusu olan elbette sadece bir Hükümet krizi değildir. Bunun ötesinde içinde bulunduğumuz vasat siyasî, iktisadî ve içtimaî bir buhranın bütün tezahürlerini sarahatla ifade etmektedir. Öyle sanıyoruz ki, konulan bu teşhis şahsî değil ama umumî bir kanaatin tescilinden ibarettir.

Hâl böyle olunca, mevcut durumu islah, meseleleri cesaretle ele alıp ekonomik nizamı bütün kemaliyle tesis zımminde kurulacak bir azınlık Hükümetinin gücünün ne olabileceğini kamu oyununda münakaşa konusudur. Biz o inançtayız ki, eldeki problemin çözüm yolu herhalde bu değildir. Halk çoğunluğu yanında Parlâmentonun mutlak ekseriyetine dayanmayan istikrarlı ve kuvvetli bir Hükümetin vücudu ve hele bekası asla mümkün olamaz.

Programını müzakere ettiğimiz Hükümet bu vasıflardan mahrumdur. Son mahallî seçimlerden sonra tezahür eden netice muvacehesinde ikinci koalisyon Hükümetinin diğer kanatları Milletlin beli-

ren oylarına göre iktidar; muhalefete nazaran ekalliyette kaldığı ve binnetice ekseriyet itimadından mahrum bulunduğu gerekçesiyle istifa etmişlerdi. Bu gerçek muvacehesinde huzurunuzda bulunan Hükümetin, Milletin samimiyetle arzuladığı kuvvetli ve müstakar bir Hükümet olduğunu iddia etmek mümkün müdür? Nitekim yeni iktidar partisi ve onun başkanının, muhalefet yıllarında Millet ekseriyetine dayanmayan Hükümetlerin parlâmentoda çoğunluğu sağlasalar bile Milletin dileklerine tercüman olacak Hükümet olamayacağını açıkça ilân etmiş ve bütün yurttta bunun savunmasını yapmış olduğu bir vakiadır. Maruz vakiaya rağmen bugün hem Millet, hem Parlâmento çoğunluğundan mahrum bir Hükümetle karşı karşıya bulunuşumuz cidden izahı mümkün olmayan bir durumdur. Kaldı ki, kabinede üç sandalye ile temsil edilen bazı bağımsızların parlâmento hukukunun kabul ettiği mânada bağımsız olarak telâkkiye de imkân görmüyoruz. Zira bu zevat seçim sırasında nisbî temsil esasının esprisi içinde muayyen partilere olan itimat ve sempati dolayısıyla o part listesinden seçilmişlerdir. Bu sebeple bugün kabinede bulunan bağımsızlar muayyen bir seçmen kitlesini temsil etmemektedir. Mâruz sebepler muvacehesinde derhal tespit etmek isteriz ki programını okuyan Hükümet galip vasfı ile tek partinin ekalliyet Hükümetidir.

Buraya gelmişken bizce mühim olan bir noktaya temas etmek isteriz : Hükümet kurma vazifesi verilmiş bulunan Hükümet Başkanı henüz Hükümeti kurmadan önce Kıbrıs hâdiselerinin zuhur ettiği malûmdur. Memleketimiz için hayatî ehemmiyeti haiz millî bir mesele ortaya çıktığı anda namzet başbakanın parti liderleri ile tekrar temasa geçerek bütün partilerin iştirak edeceği bir Hükümetin kurulması yolunda gayret göstermesi ve Gıbrıs meselesinin ancak bu şekilde halledilebileceği ve genel seçimle istikrarlı ve kuvvetli bir Hükümete de imkân vermesi bakımından tek çıkar yol iken bu yola gidilmemiştir.

Hâl böyle olunca yeni hükümetin millet hayatında köklü tesirleri olan, esaslı meseleleri ve bir takım ekonomik, sosyal ve malî romları ele alması ve bunları icra vaadiyle ortaya çıkması gerçekten izahı müşkil bir tasarruf olarak gözükmektedir. Zira azınlık hükümetleri mesnetten mahrum buldukları cihetle, temel millî dâvaları, köklü meseleleri halle muktedir değildir. Özlediğimiz batı demokrasilerinde bu kabil hükümetler sağlam ve istikrarlı iktidarlara vasat hazırlayan seçimleri temine medar olabilir. Aksini iddia etmenin samimiyetle kabili telif olacağı ümit edilemez.

Muhterem arkadaşlar,

Hükümet programında ifadesini bulan plânın her alanda hükümet faaliyetlerinin genel çerçevesi olarak kabulü, esasen Anayasa hükmü icabıdır. Kalkınma mevzuunda program meselelerimizin önemli olanlarını saymaktan ileri bir yenilikte getirmemiştir. Bu konuda sadece 1964 programını tekrar etmiştir. Diğer taraftan gerçekleştirilmiş olarak takdim edilen yıllık kalkınma hızları ise tahminlerin ötesine geçmemektedir.

Nitekim Devlet İstatistik Enstitüsünün bir hafta evvelinden neşretmiş olduğu bülten 1962 yılı Kalkınma hızını % 5,4 olarak tesbit etmiş olmasına rağmen, programda bu nispetin % 6 olarak gösterilmesi iddiamızın bir delilidir.

Ayrıca hükümet programı plân ve karma ekonomi hakkında bundan önceki düşüncelerin dışında bir yenilik getirmekten de uzaktır. Plânın uygulanmasında vaki aksaklıkların nasıl düzenleneceği, her yıl azalan özel sektör yatırımlarının hangi müspet tedbirlerle arttırılabileceği, hakkında aydınlatıcı bilgiden mahrum kalınmıştır. Karma ekonominin ana hatları ve hudutları ile prensipleri kesinlikle belirtilmemiştir. "Özel sektöre ve kamu sektörüne aynı önem ve imkânları vermek arzu ve kararında olmak" özel teşebbüs için yeni bir mefhum olmadığı gibi artık mânasını da kaybetmiştir. Karma ekonominin kaideleri nelerdir? Bu ekonomi içinde fiyat mekanizması ve kâr saikine sektörler itibariyle düşen vazifeler nasıl tahdit ve tespit edilecektir? Bilindiği üzere karma ekonomi içinde hem liberalizm ve hem de sosyalizmden gelme unsurlar mevcuttur. Diğer tabirle hususi teşebbüs ile piyasa mekanizmasının, Devlet teşebbüsü ile merkezî otoritenin kendilerine mahsus kanunları ve felsefesi bulunmaktadır. Bu farklı unsurlar hangi esaslar dahilinde mezcedilecektir? Bilfarz fiyat mekanizması her iki sektöre eşit olarak uygulanabilecek midir? Öyle olduğu takdirde Devlet teşebbüsleri böylesine sert bir disipline ne derece tahammül edebilir? Hemen akla gelebilen bu problemlerin hiçbirisine programda sarih ve kesin bir cevap bulmak mümkün olmamaktadır. Özel teşebbüs yatırımlarının bilhassa lüks konut yapımında ve arsadan çok tarım, sanayi ve turizm gibi alanlara yönettildiği iddiası Türkiye'nin bugünkü gerçekleri ile uygunluk göstermemektedir. Özellikle bütün bunların yanında ve CHP nin malûm görüşleri içinde (Tarım kredisi ile küçük sanayici ve esnaf kredileri)

alanındaki yetersizliği giderici tedbirlerin alınacağı yolundaki beyanları bugüne kadar rastlamadığımız ileri bir adım telâkki ediyoruz.

Muhterem arkadaşlar,

Dış ticaret açıkları, her kalkınan memlekette normal olarak görülen ahvaldendir. Bahse konu açığın muayyen ölçüler içinde tutulması ve özellikle kotaların bu ölçüleer göre tanzimi şarttır. Fakat ne bundan evvelki, ne de yeni hükümetin bu konuda müspet tedbirlerini görmek mümkün olmamıştır.

Muhterem Milletvekilleri,

Programını okuyan hükümet, vergi reformu adı altında yeni vergiler ve yeni zamlar ihdas etmek niyetindedir. Anlaşıldığına göre hükümet kalkınmayı ağır vergilerle temin olunacak cebri tasarruf sayesinde devlet eliyle gerçekleştirmeyi düşünmektedir. Belki bu bazı çevrelerce ifade edilmekte olan ve Türkiyede vergi yükünün hafif olduğu hakkındaki yanlış kanaatin bir kazıye olarak kabulünden ileri gelmektedir. İddiaya göre Türkiyede vergi gelirinin millî gelire nisbeti % 18 kadardır. Malbuki İngiltere, Fransa hattâ Yunanistan gibi memleketlerde bu nispet % 25 dir, denilebilir. Malûm olduğu üzere vergi yükü, o memlekette alının vergiler toplamının millî gelire nispeti ile ilgili bir husustur. Türkiyede fert başına millî gelir ikiyüz dolar civarındadır. İngiltere ise bu miktar 11000 dolara çıkmaktadır. Simdi İngilterede vergi nispeti % 30 olurken Türkiyede 200 dolarlık bir millî gelire nazaran % 18 vergi yükü ağır demektir. Kanaatimizce vasıtasız vergiler manzumesinin kifayetsiz oluşu vergi ziyasını önleyici teşkilât ve mevzuatın eksikliği ve istisna ve muafiyetlerin aşırı dereceye varmamış olmasındandır. Bu bakımdan Türkiyede yapılacak vergi reformu, vergi adaletini sağlayacak ve vergi ziyasını önleyecek kesin tedbirlerin alınması ve vergi verimlerinin arttırılması istikâmetinde olmalıdır. Vergi nispetlerinin arttırılması ve yeni vergilerin (üretim, karayolları, tarımsal gibi) ihdası ümit edilen gelirleri sağlayamayacağına kaniyiz. Yatırımların tahakkuku için gerekli iç finansmanın yukarda izah ettiğimiz prensipler dahilinde ve vergilerin verimlerinin arttırılması istikametinde yapılacak reformla karşılanabileceğine inanıyoruz.

Bilhassa dar gelirli vatandaşlara, işçilere ve fakir çiftçiler ile küçük esnafa inikâs edecek vergi mükellefiyetlerinin karşısında bulun-

duğumuzu açıkça beyan ederiz. Bu arada hükümetin tasarruf bonoları sistemini daha pratik hale getirme çareleri aramasını iktidarın partimiz görüşünü benimsemiş olması bakımından şayanî dikkat buluruz. Önemli olan nokta tasarruf bonolarının bir vergi mahiyetinden çıkarılması ve 223 sayılı Kanunun 1 nci maddesi ile ihdas edilen (Yatırımların finansmanı) fonunda biriktirilmesi ve tedricen vazgeçilmesidir. Bilhassa birinci koalisyon protokolünde kaydettiğimiz gibi işçilerden alınan tasarruf bonolarının büsbütün kaldırılması lâzımdır. Öbür yandan asgarî geçim indiriminin bugünkü gerçeklere uygun olarak yeniden tespiti zaruretine inanıyoruz.

Sayın Milletvekilleri,

Mahallî İdarelerin Anayasa hükmüne uygun olarak geniş muhtariyete kavuşturulması başlıca arzularımızdandır. Bunun sağlanması için malî güçlerinin artırılmasına taraftarız. Ancak bunun yeni vergiler ihdası suretiyle değil, fakat bazı kamu gelirlerinin paylaşılması hakkındaki kanunla imkân dahilinde olduğunu düşünüyoruz. Bu yol aynı zamanda partizan tutumların da freni olacaktır.

Muhterem arkadaşlar,

Dış yardım ve yabancı sermaye mevzuunda hükümetin teşvik edici çalışmalarda bulunacağı yolundaki vaidlerinin tahakkuku elbette şayanî arzudur. Ancak gerek dış yardım gerekse yabancı sermayenin ihtiyacımız nispetinde alınabilmesi herşeyden önce plânlı ve istikrarlı kalkınma gayretlerimiz yolunda sosyal ve politik nizamın iverde, dışarda sağlam ve emniyet verici olması ile çok yakında alâkalıdır. Bu gerçeğe ve kurulan hükümetin tertip ve terkip tarzına ve memleketin içinde bulunduğu şartlara göre gerek dış yardım, gerekse yabancı sermayenin ihtiyacımız nispetinde ve zamanında temin edilebileceğini kabul etmekte maalesef güçlük çekmekteyiz.

Aziz arkadaşlar,

Hükümet programındaki, Anayasamızda yer alan ilkelere uygun olarak, topraksız köylünün toprak sahibi yapılması, yoksul çiftçinin toprağı işliyecek imkânlarla teçhiz edilmesi yolundaki vaidlerin samimiyetle tahakkukunu içten gelen arzularımıza rağmen mümkün görmemekteyiz. Filhakika plân ve 1964 yılının programında da sarahaten ifade edildiği gibi bu husustaki çalışmalarını güçleştiren sebep-

lerden biri temel verilerin noksan oluşudur. (Plân ilkelerine uygun olarak yapılması ön görülen toprak reformunun 1963 yılında gerçekleştirilmesi gerekli kısımları zamanında bitirilememiştir. Özellikle reformu uygulayacak teşkilât dahi kurulmamıştır. Program bu hususta 1964 yılı içinde sadece organizasyon ve mevzuatla ilgili tedbirleri öngörmüştür. Plâna bağlı bulunduğunu sık sık ifade etmekte hususi bir itina gösteren hükümetin bu program dışına çıkıp programa tahakkuku derpiş edilmeyen toprak reformunun nasıl ve Anayasaya göre lüzumlu olan hangi malî kaynaklarla tahakkuk ettireceği ciddi sualdir. İşte bu noktadan hükümet programının, toprak reformuna taalluk eden kısmı bir fanteziden ibarettir. Esasen yukarda arzettiğimiz veçhile ekseriyete dayanmayan bir ekalliyet hükümetinin böylesine köklü bir konuyu ele alıp çözmesi de gayri mümkündür. Memleketin çalışkan dürüş ve verimli ziraî istihsal yapan müstahsil kitlesinin huzur ve rahatını kaçırmıyan bunları kredi ve imkânlarla destekliyerek istihsalı arttırıcı bir ziraî reformu memleketimiz için zaruri görmekteyiz.

Muhterem arkadaşlar,

Aynı düşüncelere dayanarak idarî reform çalışmalarının müspet bir netice vereceğine hiç te ümitli olmadığımızı açıklamak zorundayız. Kaldı ki, programın buna müteallik kısmı hem gayri vazih hem de tezatlarla doludur. Filhakika bir taraftan idarî reformdan bahsederken diğer yönden idarî reformun bir neticesi olan personel rejimi ile ilgili çalışmaların elimizdeki kıt kaynakların herşeyden önce kalkınmaya ayrılması zorunluğu karşısında gecikeceği hususu bizzat programda yer almış bulunmaktadır ki, iddiamızın haklılığı, sarahatle, vuzuhla meydana çıkmaktadır.

Sayın Milletvekilleri,

Demokratik idarenin devamlı ve verimli olabilmesi için genç nesillerin bu yolda yetiştirilmesine önem veren bir sistemin zaruretine inanıyoruz. Bunun yanı sıra millî ve ahlâkı bakımdan sarsılmaz esaslara müstenit bir eğitimin tatbikini ısrarla arzu ediyoruz.

Üniversitesi bulunan şehirlerimizde kendi kendine yeter yurt işletmeleri vücuda getirilmesi için mutlaka uzun vâdeli kredi imkânları yaratılmalıdır. Üniversiteden bahsederken bu yıl binlerce genç öğrencinin üniversiteye kabul edilmemiş olmasını derin bir üzüntü

ile karşıladığımızı da söylemeğe mecburuz. Bu husustaki gerekli ciddî tedbirlerin alınması geleceğin teminatı olacaktır. Gaye olarak ve kalkınmamızın tahakkuku için yüksek seviyede ilim ve fen adamı ile araştırmacıların yetiştirilmesi ve araştırma enstitüleri kurmak suretiyle bunlara imkân bahşedilmesi son derecede lüzumludur. Yetişkinlere okuma yazma öğretilmesi de önemli bir konudur. Eğitim dâvasında öğretmenliğin cazip bir meslek hale getirilmesi için maddî ve manevî imkânların sağlanması zaruretine inanıyoruz. Ancak programda bunun nasıl gerçekleştirileceği hususunda vuzuha rastlanamamaktadır. Bu arada din adamı yetiştiren müesseseler teknik ve malî yönlerden takviye edilmeye muhtaçtır.

Programda sağlık mevzuunda da vazih ve realist bir görüşün izahını bulmak mümkün değildir. Koruyucu tababete mi, tedavi müesseselerine mi öncelik verileceği belli değildir.

Aziz arkadaşlarım,

Hükümet programının başlıca orijinalitesi yeni bakanlıkların kurulmasıdır. Köylüyü daha iyi yaşama şartlarına kavuşturmak, memleket kalkınmasında daha çok yardım edebilir hale getirmek en halisane arzumuzdur. Ancak kurulan köy işleri bakanlığının bu işleri ve gayeyi gerçekleştirilmesi mümkün olacak mıdır? Her şeyden önce 40 sene evvelki Köy kanunu ve buna müteallik diğer mevzuat ile bugünkü şartlar ve gerçekleri karşılamak imkânsızdır. Böylece mevcut konuların hemen bütün bakanlıklara yüklediği vazifeleri yetki ve görev çatışmaları yüzünden hiçbirini yerine getiremeyeceği ve cari masrafları arttıracığı yolundaki endişelerimiz mevcuttur. Meseleleri detaylarına kadar tespit edilmeden ve kuruluş kanunları hazırlanmadan bir yenilik olsun iddiasıyla kurulmasına çalışılan bu bakanlık, bugünkü memleket realiteleri karşısında bir fanteziden ibarettir. Yukarıda izah ettiğimiz gibi meseleleri ihtisas erbabı tarafından dikkatlice tetkik edildikten sonra kurulacak bir köy bakanlığının memleketimize faydalı olacağına inanmaktayız.

Bunun gibi enerji ve tabii kaynaklar bakanlığının da hangi mevzularda faaliyet göstereceği tasrih edilmemiş ve kuruluş kanunu hazırlanmamıştır. Bunlar hizmetin ifasından çok atalete mahkûm ve ağır masrafları gerektiren müeddi kuruluşlar olmaktadır.

Bu bakanlıkta Türkiye Enerji Kurumu Kanununun nasıl bağdaşacağı ayrıca mücibi münakaşadır.

Sayın Milletvekilleri,

Devlet radyolarımızın tarafsız tutumu hakkındaki iddiayı son defa basın iş tarafından yayınlanan tebliğin tekzip etmiş olmasına işaretle iktifa ediyoruz. İktidar ile muhaleeftin radyoda aynı ölçülerle yer aldığını kabule de imkân yoktur.

Turizm konusunda esaslı gayretlerin gösterilmesi zaruretine inanıyoruz. Memleketimiz için başlıca dövizkaynağı kabul edildiğine göre faaliyetlerin müspet makul ve yapıcı olması gerekmektedir. Turizm Danışma Kurullarının tavsiyeleri nazara alınmalı, turizm propagandamız yeni bir kuruluş yapılmalı, bilhassa orta - doğu memleketlerine turist celbine gayret sarfedilmelidir.

Sayın Milletvekilleri,

Bölgelerarası dengesizlik başlıca ızdırap kaynaklarımızdan birisidir. Bunu mümkün olduğu kadar kısa kısa bir süre içinde giderilmesi şarttır.

Muhterem arkadaşlar,

Milletlerarası diplomasi alanında, takip ve tatbik edilmekte olan Türkiye dış politikasının, istikrarsızlığı çekingenliği ve vuzuhsuzluğu karşısında lâyük olduğumuz yeri alamadığımız ve itibarı sağlayamadığımız açık ve acı bir hakikattir. Hükümet programında Türkiye için hayatî ve millî bir dâva halinde bulunan Kıbrıs meselesi hakkında hükümetin sarîh tedbirleri ve kararı mevcut bulunmamaktadır. Kıbrıs bizim bütün Türklerin müşterek dâvasıdır. O sebeple partilerüstü bir konu olarak bu dâvaya hizmet edecek ve Türklerin haklarını samimiyet ve cesaretle koruyacak olan hükümler Adalet Partisinden ancak yardım ve candan destek görecektir. Hal böyle iken beynelmîlel Züriç ve Londra Andlaşmaları ile Kıbrıs Anayasasının Adadaki Rum idareciler tarafından ihlâl ve Türkler aleyhine geniş bir katliama girişilmesi karşısında hükümetin hukukî yetkilerini kullanmak suretiyle münferid müdahaleye karar vermiş olmasına rağmen bu kararın tatbikatındaki aksama ve gecikmeler yüzünden Kıbrıstaki elim facialar maalesef halâ devam etmektedir. Bütün Meslicçe gönülden

tasvip edilen karar zamanında süratle ve dirayetle tatbik edilmemiştir. Bu konuda yeni hükümet başkanı 1959 yılında Londra ve Zürich Andlaşmalarının müzakeresi sırasında (4 ncü maddenin son fıkrasında bulunan tek taraflı müdahale ancak çok çabuk hareket edildiği takdirde müessir olur, aksi halde tesiri gayri mümkündür) hükmünü vermişti. Muhalefette iken verilen bu hükümden icra ve mesuliyet mevkiinde vaki rücuun hangi sebeplere rayandığı hususu, hâlâ yüksek Meclisin meçhulü olarak kalmaktadır.

Maalesef bugün resmî beyan ve taahhütlerle Kıbrıs'ta cereyan eden elîm hâdiseler arasında büyük farklar müşahede edilmektedir.

Basın için yayınladığı bir bildirimde "Türk Radyolarının Kıbrıs'taki olaylar hakkında kamu oyunu yanıltıcı yalan ve kasıtlı haberler yayınladığı ifade olunarak bu arada silâhlı tecavüzlerin durdurulduğu hakkındaki yalanı zikredilmektedir. Gfrülüyor ki, hükümet bu millî dâvada müteredit, kararsız, olumsuz bir politika takip etmek suretiyle hukuken kuvvetli olmasına rağmen dâvayı hemen hemen zaafa uğratmış görünmektedir.

Kanaatımızca Kıbrıs meselesinin birdenbire bu hâd ve elîm safhaya gelmesinin asli sebebi, daha andlaşmaların ve Anayasanın mer'iyete girmesinden itibaren Kıbrıs Rum idarecilerince sistematik ve plânlı şekilde andlaşmaları tanımama ve ihlâlî karşısında hükümetin - ikazlarımıza rağmen - gerekli diplomatik faaliyetleri ve hukukî müdahaleleri zamanında yapmamış olmasıdır. Nitekim aylarca evvel Kıbrıs Anayasa Mahkemesi Başkanının Makarios'un Anayasayı tatbik etmemesi ve ihlâlî karşısında istifa ederek ayrılmak mecburiyetinde kalması üzerine Hükümet gereken alâkayı göstermemiş ve hâdiseyi hafife almıştır.

Kıbrıs mevzuunda hükümet politikasını sarih ve kat'î olarak Türk ve dünya umumî efkârına açıklamak mecburiyetindedir. Hükümet tarih karşısında büyük vebal ve mes'uliyet taşımaktadır. Her şeyin açıkça konuşulması, büyük Meclisin ve Millet'in gözü önüne serilmesi lâzımdır. Meçhuller ve müphemiyetler içerisinde büyük dâvalar halledilemez.

Türk Cemaatine karşı girişilen katliam ve barbarca hareketler içerisinde Kıbrısın iş durumuna ve bünyesine ait şu gerçekleri de bilmekte fayda vardır :

I — ENOSİS hareketleri ve elîm hâdiseler devam ededururken Kıbrıslı Rumlar Yunanistanın da yardımıyla esaslı şekilde mücadele hazırlıklarını yapmışlardır. Kıbrısta en yaygın ve silâhlı teşkilât olan EOKA bütün gücüyle faaliyet halindedir.

II — Grivas'ın desteklediği ve 1959 yılındanberi Londra - Zürich Andlaşmalarına karşı mücadele bayrağı açmış olan Dr. Dervis idaresindeki (Demokrat Birlik Partisi) Türkleri ve Türkiyeyi Adadan atmak için çalışmaktadır.

III — Adanın en teşkilâtlı partilerinden birisi olan ve 80.000 e yakın âzası bulunan Komünist AKEL Partisi Kıbrısta (Müstakil Halk Cumhuriyeti) kurmak ve Türkleri kökünden kazımak için bütün gücüyle faaliyet göstermektedir. AKEL Komünist teşkilâtı alenen Kıbrıs, Moskovanın bir üssü ve Akdeniz Kübası haline getirmek için uğraşmaktadır. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ve NATO camiası Devletleri yönünden ciddiyetle durulması şart olan bu teşkilâtın çalışmaları olmalıdır.

IV — Yunanistan Pirenden ve diğer iki limandan Kıbrısa feribot servisleri kurmuş ve Yunan alayının ve EOKA teşkilâtının bütün ihtiyaçlarını da bu şekilde sağlamanın yolunu bulmuştur.

V — Adada yabancı petrol şirketleri merkezlerini kurmuşlardır. Yunan sermayesi ile Yunanistanda kurulmuş petrol şirketleri de 1960 yılından itibaren Adaya gelip yerleşmişlerdir. Fakat Türkiye petrol merkezi tesisi yoluna gitmemiştir. Adadaki Türk alayı ve Türklere ait vasıtalar akaryakıt ihtiyaçlarını Amerikan ve İngiliz şirketlerinden almaktadır. Halbuki bunların ana dağıtım merkezleri Rum işçilerin elindedir. Bu sebeple bu kritik günlerde alayımızın akaryakıt temini her an sabotajlara maruz bırakılabilir.

VI — Anayasaya göre bir buçuk yıl sonra Makarios'un Cumhurbaşkanlık devresi sona erecek, seçime gidilecektir. Kaldı ki, Makarios, ne Anayasayı ve ne de Andlaşmaları tanımadığını resmen ilân etmiştir.

İşte bütnü bu vaziyetler karşısında Türkiye ne yapacaktır? Tedbirlerimiz ne olacaktır? Meçhul...

Hükümet hakikatleri, tedbir ve kararlarını açıkça ortaya koymalıdır. Türk Milleti üzüntü, heyecan ve endişeler içerisinde hükümetin sarih karar ve hareketlerini beklemektedir.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin harp kudretinin arttırılması ve kahraman mensuplarının hayat seviyelerini daha mükemmel bir hale getirilmesi uğrunda bütün gayretleri AP. olarak samimiyetle destekleriz.

İkinci İnönü kabinesinin programında yer aldığı halde Sıkıyönetim Kanununun değişikliğini sağlayan tasarının bugüne kadar Yüksek Meclise sevkedilmemiş olmasını tasvibe imkân yoktur. Bu durum, yeni hükümetin aynı mahiyetteki vaadini tamamen zaafa uğratmakta ve bize asla ümit vermemektedir. Türk Basınına mensup bazı gazetelerin 3832 sayılı Örfi İdare Kanununun ile Anayasanın açık hükümlerine aykırı olarak ve hâkim tasarı olmaksızın kapatılmakta devam edilmesi Türk Umumî efkârını müteessir eden olayların başında gelmektedir.

Tedbirler Kanunundaki "Muafiyet" gibi hukuk felsefesine ve tekniğine aykırı bir takım mefhumlarla basına yapılan baskının yanında ayrıca bu konuda ısrar edilmesi keyfiyetinin basının geniş hürriyete kavuştuğu iddiası ile bağdaştırmak asla mümkün değildir.

Muhterem Milletvekilleri,

Buraya kadar olan maruzatımızla program üzerindeki görüşlerimizi ifadeye çalıştık. Netice olarak programın Türkiyemizin bugün içinde bulunduğu siyasî, iktisadî, ve içtimâî buhranları önleme yolunda gerekli açık, müspet ve gerçek tedbirleri ihtiva etmediği kanaatindeyiz. Meseleleri satıhtaki görünüşleriyle ele alan ve bilhassa ne halk ne de parlâmento çoğunluğuna dayanmadığı cihetle mesnetten mahrum olan ve binnetice zayıf bir azınlık hükümeti bulunan yeni Bakanlar Kurulunun mes'uliyetine iştirake imkân göremediğimiz için Grubumuzun kırmızı oy kullanacağını arzeder, hepinizi grup adına saygı ile selâmlarız. (Alkışlar)

**A. P. SENATO GURUP BAŞKANI BURSA SENATÖRÜ İHSAN SABRİ
ÇAĞLAYANGİL'İN 3 OCAK 1964 GÜNÜ SENATO'DA YAPTIĞI
KONUŞMA :**

Sayın Başkan, Üçüncü Hükümetin muhterem âzaları, değerli arkadaşlarım;

Yeni hükümetin durumu ve programı üzerinde, Adalet Partisi Senato Grupunun görüşlerini açıklamak için yüksek huzurunuzda çıkmış bulunuyoruz.

Son mahalli seçimler neticesinde ortaya çıkan hükümet buhranı, şimdi karşınızda kaderini bekliyen iktidar inkılâp etmeden evvel birçok istihaleler geçirmiştir.

Hükümet kurma görevi evvelâ Cumhuriyet Halk Partisine tevdi edildi. Bu partinin grubu teklifi müsaait karşılamadı. Ondan sonra vazife Adalet Partisine teveccüh etti.

Sayın Devlet Başkanı, kuvvetli, istikrarlı bir hükümet teşkilini arzu buyuruyorlardı. Çok haklıdılar. Türkiyenin iç ve dış meseleleri, başarmağa muhtaç ve mecbur olduğumuz reformlar, plân tatbikatı, iktisadi güçlükler... gibi köklü ve halli oldukça zor problemler, ancak güçlü ve kudretli bir hükümetin iş başına gelmesiyle tahakkuk sahasına çıkabilecekti. O zamana kadar vazife almış olan iki koalisyon hükümeti de iyi işliyememişlerdi. Halbuki nisbî temsil sisteminin 1961 seçimlerine göre tezahür eden neticeleri koalisyon idaresini zaruri kılıyordu. Koalisyon, bizim alışık olduğumuz bir hükümet tarihi tarihinde gyrmeğe alışık olmadığımız bir sürü çatışmtlar başarı-birlikte çalışmaları kolay olmuyordu. Hükümet bünyesinde Türk idari tarihinde görmeğe alışık olmadığımız bir sürü çatışmalar başarısızlık doğuruyordu. Hele ikinci koalisyonun son günleri yakışsız mücadeleler içinde geçmişti. Bu hükümet, bünyesindeki ihtilâflarla uğraşmaktan, millet işlerini yürütmeğe zaman ayıramamış, adeta kendi vücudunu kemirerek geçinen canlılar gibi nefesiyle taayyüş ederek ayakta durmağa çalışmıştı.

Bu hal karşısında yetkili organlarımızı toplayarak durumu uzun uzadıya tartıştık.

Kuvvetli, istikrarlı bir iktidar yaratabilmek için hükümetin evvela sağlam ve zemini geniş bir oy çoğunluğuna oturması lâzımdı. Sonra hükümeti teşkil edecek üyeler arasında samimi, ciddi bir ahenk kurulabilmeliydi ve nihayet gaye ve hedefte tam bir birlik mevcut olması icap ediyordu.

Bu şartların ışığı altında gözümüzü Millet Meclisine çevirdik. Parlamentonun bugünkü terekküp tarzına göre, kuvvetli bir hükümetin sağlam ve geniş bir oy çoğunluğuna sahip olmak vasfı ancak Adalet ve Cumhuriyet Halk Partileri birleşimle mümkün olabilecekti. Fakat bu koalisyonda kuvvetli hükümetin diğer iki unsuru, yani üyeler arasında ciddi ve samimi bir iş birliğiyle gayede iştirâk şartlarının tahakkukunu şüpheli gördük. İlk koalisyon tecrübesi ve o güne kadar cereyan eden ve tekrar hatırlatılmasında fayda görmediğimiz pek çok acıklı hâdiseler ümit verici değildi.

Buna rağmen iyi yürekle çalıştık. Mevcut partilerin sayın liderlerini teşriki mesai imkânları araştırılmak üzere davet ettik. Cumhuriyet Halk Partisi Sayın Genel Başkanı, bizim kuracağımız hükümetin dışında kalacağını katıyetle ifade etti. Diğer partilerle kurulabilecek bir hükümetin de arzu edildiği gibi kuvvetli ve istikrarlı olamayacağı anlaşıldı.

Bize göre buhrandan kurtulmanın ve kuvvetli bir hükümete kavuşabilmenin tek çıkar yolu yeni bir seçimdi. Bu görüşlerimizi belirterek Sayın Devlet Başkanına hükümeti kurmağa imkân görmediğimizi arzettik. Bundan sonra görev tekrar Cumhuriyet Halk Partisinin sayın liderine tevdi buyruldu.

Designé Başbakanın, hükümet kurma görevini yerine getirmeye çalışırken, kuvvetli hükümet şartıyla ne dereceye kadar ilgilendiğini bilemeyiz. Bildiğimiz şey, sayın İnönünün Adalet Partisi sayın Genel Başkanıyla bu sırada vaki olan temasında, müstakbel kabinenin icraatını muhalefet olarak destekleyip desteklemeyeceklerini sormak suretiyle hükümeti ne şekilde kuracaklarını ihlas etmiş olmalarıdır. Netice tahminlere uygun olarak çıktı.

Bugün karşımızda duran hükümetin kuvvetli ve istikrarlı olmak vasfına ne dereceye kadar yakın olduğunun tâyinini yine Senatunun takdirlerine terk ederiz.

Evvela şunu arzetmek isterizki, biz bu neticeyi yadırgamıyoruz. Bilhassa nisbi temsil sisteminin uygulandığı çok partili memleketlerde, partiler arası bir anlaşmaya varılamaması halinde, sağlam ve geniş bir oy çoğunluğuna oturamamasına rağmen, ekseriyet oyu ile destekleneceğini uman herhangi bir partinin, bir azınlık hükümeti kurması vaki ve mümkündür. Bu bir cüret değil, belki de cesurane ve vatanperverane bir hareket sayılır.

Ama bizim bu hükümette yadırgadığımız, izahına imkân bulamadığımız taraflar vardır.

Sayın Başbakan, dün Millet Meclisindeki beyanlarında aynen şöyle buyurdular :

“Bu Mecliste itimat kazanan bir hükümet, milletin iradesine itimadına istinat eden bir hükümettir. Böyle olmasa bu Mecliste bulunan mebusların milletin iradesine istinat etmediklerini iddia etmek lâzımdır. Onun meşruiyeti üzerinde söz söylemek sadece haksızlık, sadece şantajdır.

Bugün kanunların ve işlerin yürütülmesi için itimat oyu verir ondan sonra işlerin yürümesi içine verilen güven oyuna lâyık olarak desteklenmezse, birgün yardımcı görünüp, ertesi gün onu iptal etmek gibi bir hilekârlık ortaya çıkar.” Bu beyanlar üzerinde biraz durmak icap ediyor :

Bu Mecliste itimat kazanan hükümetin meşruiyeti üzerinde elbette söz söylenemez. Bulapalis hakikati kadar açık bir keyfiyettir. Bunda beraberiz. Amma yukarıda da arzettik, nisbi temsil sisteminde, çözümü uzayan ve zorlaşan hükümet buhranlarında, cesaretle ortaya çıkan bir azınlık hükümetine verilecek güven oyu, o hükümetin bütün icraat ve tatbikatını peşinen kabul ve taahhüt eden bir mâna taşımaz.

İtimat oyu alan bir azınlık hükümeti, aslında zaruretlerin, imkânsızlıkların doğurduğu zorlama bir hükümettir. Vakitsiz veya sakat doğumlara benzer. Nesebi sahih fakat fonksiyonları mahduttur. Sayın Başbakanın da kabul ve ifade buyurduğu gibi bu çeşit hükümetlerin güçlükleri çoktur. Ayakta kalmaları zordur. Heran tehlikeye maruz kalabilirler. Onun içindir ki bu şekilde kurulmuş kabineler, büyük reformlara, radikal islahat tedbirlerine müstakillen girişmezler. Çünkü sosyal bünyede köklü değişiklikler yaratacak icraatta mil-

let çoğunluğunun hattâ milletin tümünün sözü ve hakkı vardır. Bütün milleti ilgilendiren meseleler, her kanadı temsil eden fikirlerin ortak neticelerine göre çözülmür. Amma Başbakan o fikirde değil ki... Bakın ne buyurdular! "Yeni hükümetin ele aldığı meseleler, reform meseleleridir. Bunların şimdiye kadar geç kalmış olmasından dolayı beraber çalıştığımız arkadaşlara bir itap tevcih etmedik. Yalnız kaldığımız zaman bunları daha iyi yapabileceğimizi zan ederek Meclise arz ediyoruz."

İşte bizim yadırgadığımız, şaşa kaldığımız cihetler bunlardır. Demek ki sayın Başbakan reformlarda muhaleeftin fikrini almak şöyle dursun, evvelce iktidar ortaklığı yaptıkları partilerle bile mutabık kalamamış, onlara görüşlerini kabul ettirememiş, şimdi yalnız kaldığına göre bunları arzu ettiği şekilde hazırlayıp Meclise sunacak ve aldığı itimat oyuna dayanarak tasvibini istiyecek...

Hayır sayın Başbakan,

Bu toprak reformunu, bu vergi reformunu yalnız kaldığınız zaman daha iyi değil, işte o zaman asla yapamazsınız. Çünkü bunlar topyekûn Türk milletinin ilgilendiği meselelerdir. Bunlar ancak, bütün partilerin iş ve görüş birliği sağlanarak düzenlenebilirler.

Azınlık hükümetine verilen güven oylarında, bu konulardaki icraatın da görüşünüze terk edildiğine dair bir taahhüt yoktur.

Hele itimat oyu verildikten sonra işlerin yürümesi için desteklenmediği takdirde ortaya hilekârlık çıkacağı iddiasını; bu parlamentoda kanuşulması caiz olmayan bir beyan şeklinde telâkki ediyoruz. Sayın Başbakan bu konuda yapılan tenkitleri cevaplandırırken "Elbettteki beğenmediğiniz icraatı itimat oyu verdim diye tasvip etmek mecburiyetinde değilsiniz. İsterseniz hükümeti de düşürebilirsiniz" diyor. O halde itimat oyu verirken yardımcı, kanunları getirdiğim zaman bozguncu olamazsınız derken neyi kastediyor?

Başbakan dünkü beyanlarında, siyasi partilerin hükümet kurmağa veya kurulacak hükümete katılmağa yanaşmıyarak aciz gösterdiklerini sert bir ifade ile tenkitten sonra :

"Siyasi parti çalım müessesesi değildir. Siyasi parti demek vatanadaşın kaderiyle muayyen kanaatlerle ilgili olmak iddiasıdır. Siyasi parti başında bulunanlar ya hizmet fikriyle murakabe edecek ya

da vazife teveccüh ettiği zaman her riski göze alacak cesaretin sahibi olmalıdırlar." buyurdular. Çok doğru.. Hangi hâdiseyi, hangi partiyi kasdederek söylediklerini bilmiyoruz, ama bu kanaatleriyle tamamen mutabıkız. İşte biz Türk milletinin kuvvetli bir hükümete olan ihtiyaç ve iştiyakını tam bir kanaat halinde taşıdığımız için bunu sağlamağa imkân göremeyince iktidarı değil murakabeyi tercih ettik. Bunu siyasi bir çalım olarak telâkki buyuracaklarına inanmıyoruz. Nitekim kendileri de biz hükümet kurmağa çalışırken muhalefeti tercih buyurmuşlardı. Biz sayın Başbakanla beraber düşünüyor ve diyoruz ki : Siyasi parti ne bir çalım müessesesi, ne de bir iktidar tekeldir. Demokrasiye bağlı olanlar, bu zihniyetle sonuna kadar mücadele etmeğe mecburdurlar..

Muhterem arkadaşlarım,

Milletlerin buhranlı ve nazik zamanlarında iş başında hükümetin çok kuvvetli ve sağlam olması lâzımdır. Sayın Başbakan, hükümet kurma göreviyle uğraşırken, birden bire had bir safhaya giren Kıbrıs meselesi ortaya çıkmıştır. Vaziyetin ne kadar ciddi olduğunu en iyi şekilde dün yine kendileri tasvir buyurdular. Böyle bir anda millet birliği ve beraberliğinin normal zamanlardan çok önem kazandığını düşünerek iş başına gelecek hükümetin muhtaç olduğu yegâne vasfı, kuvvetli ve güçlü olmak vasfını kuracakları hükümetin temel şartı saysalardı ve mesailerini bu noktada teksif buyursalardı, şimdi karşımızda bulunacak hükümetin manzarası dostun gönlünü dolduran düşmanın gözünü yıldırان bir hüviyet taşırdı.

Biz yeni hükümetin teşekkül tarzında bu vasfı bulamadığımız için başarıya ulaşacağına inanmıyoruz.

Yüce Senatonun sayın üyeleri;

Hükümetin bünyesini ilgilendiren maruzatımızı bu şekilde belirttikten sonra şimdi de programının muhtevası üzerindeki görüşlerimizi açıklamaklığımıza müsaadelerinizi istirham edeceğiz.

Ancak her şeyden evvel belirtmek istediğimiz cihet, bu sahadaki görüşlerimizi açıklarken, çok konuşulması itiyat haline gelen teferuata ait meselelere hiç değinmiyerek ele alacağımız konuların özünü tamamen objektif bir açıdan tetkik ve tahlil ile yetineceğimizin ifadesi olacaktır.

Bu bakımdan programın en önemli konusu elbetteki iktisadi kalkınma dâvasıdır.

Hükümet, bu vadide başarıyla ulaşmanın çözüm yolunu plânın her alanda gereği gibi uygulanmasında buluyor. Bize göre ise hiç vakit kaybetmeden alınması icap eden önemli tedbirler vardır :

Türkiye, bugün demokrasi blokunun, NATO'nun, ortap pazarın içinde bulunuyor. Bu hale göre biz her şeyden evvel içinde yaşadığımız, gelecekte de içinde yaşamaya niyetli ve azimli bulunduğumuz bu camianın şartlarına uymağa mecburuz.

Bir taraftan halen dışarda görebildiğimiz yardımların ilâniha-ye devam etmeyeceğini, diğer taraftan gerek Ortak Pazarın gerekse buna benzer kurulmuş ve kurulacak teşekküllerin içinde gittikçe genişlemek istidadını gösteren bir sahada serbest rekabete maruz bulunduğumuzu dikkatten uzak tutamayız.

İstihsal sahalarımızı, istihsale yardımcı dallarımızı, sanayiimizi, içinde yaşadığımız Garp camiasının bütün şartlarıyla mukayeseye ve hayırhah bile olsa bunların rekabetlerine mukavemete mecburuz.

Kendileriyle kader ve iş birliği ettiğimiz memleketlerde sanayi sahasında kredi faizi % 4 ve 5 civarında ve normal vâde pek uzun iken, memleketimiz sanayicilerinin kısa vâdeli kredilere büyük faizler ödemeğe mecbur kalmaları, sanayiimizi inkişaf ettirmek hususundaki gayretlerimizin aşılmaz barajı haline gelmektedir.

Yabancı memleketlerin vergi mevzuatı en rasyonel bir şekilde işler, en adil kıstaslarla yapılırken bizim tutumumuz bunun aksine oluyorsa, ekonomi sahasına konulmuş ağır ve isabetsiz tahditler, sanayici ve tüccarın çalışma imkânlarını zorlaştırıyorsa bu vadide müspet neticelere ulaşabilmemize imkân kalmayacaktır.

Yine bu gayelerle Bankacılığımızı, bütün iddialara rağmen mevcudiyetinden şüphe ettiğimiz sermaye ve para piyasalarımızı, vergiciliğimizi, bütçelerimizi, malî tutumumuzu bir kelime ile zihniyetimizi bu açıdan düzeltmemiz, düzenlememiz ve mutavasit kaplar gibi kendilerine siyasi ve iktisadi bağlarla merbut bulunduğumuz memleketlere göre ayarlamamız lâzımdır.

Sosyal Adalet prensiplerini aktüel bir mücadele, bir politik istismar vesile ve vasıtası olmaktan çıkararak isabetli bir ekonominin sıhhatli neticeleri haline getirmek zorundayız.

Alacağımız ters kararlarla millî gelirlerimizi dondurur veya tasarlanan inkişaf seviyesine çıkmaktan yoksun bir hale getirirsek ortada sosyal adalet ilkeleriyle tevzie tabi tutulacak bir varlık kalması tehlikesiyle karşılaşmamız mümkündür.

Plân ve programın rasyonel bir şekilde uygulanması için hususi sektörün, özel teşebbüsün ürküp çekinmeyeceği bir iktisadi iklimin süratle yaratılması mutlaka sağlanmalıdır. Plân ve programı, devlet kadar belki ondan muvaffak bir şekilde uygulamanın bütün yolları özel teşebbüse açık olmalıdır.

Devletin kendi iktisadi teşekküllerine bahşedilen bütün imkânlardan özel sektörün, bilhassa küçük tasarruf erbabı tarafından kurulacak büyük teşekküllerin evleviyetle faydalanması imkânları hazırlanmalıdır.

Muhterem arkadaşlarım,

Bu konu ile ilgili maruzatımızı şu mülâhazalarla tamamlamak mümkündür :

Bir memlekette vergi reformu, sanayi, ihracat, ticaret ve bunlara benzer ekonomik faaliyetlerin rahatca gelişmesi için bütün pürüzleri ortadan kaldırmak gayesiyle yapıldığı takdirdedir ki reform telâkki olunabilir. Bu gaye ile yapılan vergi reformları, mükellefleri tazyik etmeden, mükellefiyetleri dar gelirlilere sıçratmadan tatbik olunursa verimli neticeler alınır.

Mücerret (Devlet tarafından girişilecek teşebbüslere kaynak bulmak) temelinden hareket eden bir zihniyetle yapılmış kalkışılan bir vergi reformunun, memleket ekonomisindeki ağır zararlarını görmek için uzun bir intizara lüzum kalmayacaktır.

Sevgili arkadaşlarım;

Biraz da toprak reformu üzerinde durmak istiyoruz :

Toprak reformu çok eski problemdir. Her devrimde ortaya çıkar. Fikrî muhtevası yoktur. Memleket muhitine uyar. Artan sanayi mamullerine pazar bulmak ihtiyacı, köyden çıkıp şehire gelen nüfusun ziraî sahada bırakacağı boşluğun giderilmesi, dış ticaret dengesi için ihracat imkânlarının çoğaltılması, istikrarlı bir köylü zaafı

yaratılabilmesi gibi sebepler toprak reformunu faydalı kılar. Toprak reformu çok yönlü bir problemdir, toprağı kime dağıtacağız? Ne kadar dağıtacağız? Kimin toprağını dağıtacağız?

Ziraî düzeni islah için kredi ihtiyacını nasıl narşılıyacağız? Pazarlamayı ne şekilde sağlayacağız? Optimal işletmeyi nasıl tespit edeceğiz? Optimal bir kerre ayarlandıktan sonra miras ve sair sebeplerle onun parçalanmamasını ne yolda sağlayacağız? Çiftçiyi rasyonel bir ziraat sistemine sokabilmek için kredi müessesesini ne yolda kullanacağız? Köy yerleşmesini ne yolda kullanacağız? Köy birleşmesini hangi esaslar dahilinde ayarlayacağız? Toprak reformu yapıldıktan sonra nasıl bir ortam ortaya çıkacak. Bu toplumda liderlik hangi gruba teveccüh edecek?

Toprak kamulaştırma yoluyla dağıtılabilecekse toprağı elinden alınanın hakkı nasıl ödenecek? Gayrimenkulün Anayasada yazılı gerçek değeri, piyasa değerimidir? Kanunla bilhesap tâyin edilecek bir değer midir?

Bu meselelerin halli uzun mesai, ince bir dikkat ve görüş beraberliği ister. Bunlar sağlanmadıkça toprak reformundan fayda değil zarar hasil olur. Toprak reformunu bir ziraat reformunun temeli yapmadıkça mücerret toprak dağıtmağa teşebbüs etmek, bugünkü durumu biraz daha ağırlaştırmaktan başka netice vermez.

Sevgili arkadaşlarım,

Şimdi de Kıbrıs meselesi üzerindeki görüşlerimizi arzetmek istiyorum :

Kıbrıs bu Milletin ortak dâvasıdır. Bu meselenin millî vasfı her yönüne galiptir.

Kıbrıs'ta Londra ve Zürih Anlaşması hükümlerini ihlâl hattâ iptal için pusuda fırsat kollayan bir idarenin kurulduğu ilk gününden beri malûm olduğu halde hâdiselerin bu günkü safhasına girmesini önleyecek tedbirlerin gereği gibi alındığına kani değiliz.

Filhakika 1959 yılında Londra ve Zürih Andlaşmalarının müzakeresi sırasında bu günkü Başbakanın o günkü kanaatlerini incelemek çok enteresan neticeler verir.

Bu müzakerelerde o zamanın muhalefet lideri şöyle konuştu :
"Kıbrıs üzerinde Yunanlıların ilhak, bizim de taksim tezimiz

vardı. Bu mesele görüşüldü. Ve Türkiyenin kat'i kararının taksim şeklinde müdafaasında mutabık kalındı. Fakat hükümet şimdi büsbütün başka bir hâl tarzıyla karşımıza çıkıyor. Biz buna da razı olabilirdik. Fakat hükümetin kabullendiği hâl tarzında taksim tezi hem hukuken hem fiilen imkânsız hale gelmiştir. Halbuki ilhak tezini önleyen hukuki müeyyideler mevcutsa da bu tez fiilen kapanmış değildir. Günün birinde Kıbrıs hükümeti mevcut Anayasanın sarih hükümlerine rağmen bu anlaşmaları ihlâl ederek ilhak fikrine sapabilir. Bu takdirde ne olacak? Gerçi anlaşmalarda Kıbrıs hükümetinin anlaşmaları ihlâl teşebbüs etmesi halinde İngiltere, Türkiye ve Yunanistanın bu ihlâlê karşı birlikte veya münferit müdahale haklarının mevcudiyetinden bahsolunabilir. Fakat Kıbrıs hükümetinin ilhak temayüllerine Yunanistan ve İngilterenin bigâne kalacağı açıktır. Türkiye'nin münferit müdahalesi ise ancak ani olarak yapılabildiği ve bir emri vaki haline getirilebildiği takdirde müessir olur. Aksi halde ve zaman kaybedilirse bu müdahale mümkün ve müessir olmaz.

Bu açık kapının kapanması çareleri vardı. Anlaşmaya ilhak temayülü belirmediği ve o yola gidildiği takdirde İngiltere'nin Türkiye ile birlikte müdahalesini mecburi kılabilecek bir hüküm konmak iktiza ederdi. O takdirde ilhak iddiasına kalkışırsa karşısına hem İngiltere hem Türkiye'nin çıkacağını bilen Kıbrıs hükümeti buna cür'et edemezdi. Böyle yapılmadığı için anlaşmayı eksik buluyoruz. Ve kırmızı oy kullanacağız."

Sayın İnönü'nün bu tenkiderine o zamanın Hariciye Vekili merhum Fatin Rüştü Zorlu şu cevabı vermiştir :

"İsmet Paşa anlaşmaları çok güzel tahlil etti. Fakat o'nun kusur diye öne sürdüğü hal muahadenin kuvvetidir. Eğer anlaşmalarının ihlâlî halinde Türkiye ile İngiltere'nin müşterek müdahalesini mecburi kılan hükümler konsaydı, o zaman müdahale zamanının tâyini iki hükümetin aynı görüşe sahip olmasına bağlı kalırdı. Bu takdirde İngiltere müdahaleyi bertaraf edecek bir tutum gösterebilirdi. Halbuki Türkiye münferit müdahale hakkını elde etmiştir. Bu çok kuvvetli bir müeyyidedir. Kusur değil başarıdır.

Müdahalenin müessir olması için ani olarak yapılması icap ettiğinden sayın İnönü ile tamamen mutabıkız. Bu bakımdan avantaj bizdedir. Çünkü Kıbrıs Yunanistan'a 600 Türkiye'ye 40 mil mesafe-

dedir. Üstelik Türkiye'nin 28 milyon nüfusu vardır. Bu müdahalenin müessir olmaması için sebep yoktur."

İnsanın aklına şu soru geliyor :

İstikbali bu kadar güzel bir sezikle çok evvel keşfeden sayın Başbakanın derdin çaresini o zaman teşhisetmiş olmasına rağmen neden icabına tevessül eylemediğinin izahı müşküldür. Bütün temenimiz bu dâvadan emniyet, haysiyet ve şerefimizi kurtararak çıkmağı niyaz etmektir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Sevgili arkadaşlarım,

Zor günler yaşıyoruz. Memleket içinle birliğin, kardeşliğin kurulmasını sağlayacak bir içtimai ve siyasi iklimin kurulup yaşamasına yardımcı olmak kaçınılmaz bir memleket borcu haline gelmiştir. Geçmiş siyasi yaraların sarılması zamanı çoktan gelmiştir. Hattâ geçmektedir. Geriye bakmıyalım, kusurun kimde olduğunu araştırmaya çalışmakla vakit geçirmiyelim. İçine düştüğümüz her buhrandan ancak millî iradeye olan inkiyat ve itimadımızla kurtulacağımıza inanıyoruz. Bu inancımızı teyiden birinci Millet Meclisinin birinci toplantısında büyük Atatürk'ün millî irade hakkındaki sözlerini tekrarlıyarak huzurunuzdan ayrılacağım :

"Efendiler,

Millet önünde, onun istihkâkı istikbali önünde onun liyakatı terâkki ve teceddüdü önünde her kuvvet ancak Millet'in irade ve emeline uymak suretiyle yaşayabilir.

Milletin irade ve emeline uymayanların talij hüsrandır, izmihlâldir.

Bu muazzam iradenin huzurunda kemalî hürmet ve inkiyat ile eğilelim."

Atatürk ilkeleri üzerinde pek çok konuşulan bu zamanlarda Büyük Atatürk'ün millî iradeyi nasıl tanıdığı ve nasıl tanıttığının da unutulmaması dileğiyle yüksek huzurunuzdan ayrılıyor, cümleleri hürmetle selâmlıyorum.

KIBRIS OLAYLARI MÜNASEBETİYLE GENEL BAŞKAN RAGİP
GÜMÜŞPALANIN 28.XII.1963 GÜNÜ BAŞINA YAPTIĞI
AÇIKLAMA

ÜÇÜNCÜ KISIM

Adalet Partisi Genel Başkanı Ragip Gümüşpalanın Kıbrıs mevzuunda gazetacıların vaki sorularına cevapları :

Kıbrısta meclisef katilam devam etmekte ve köylere itibat tesis edilmiştir. **MİLLET MECLİSİ VE SENATODA KIBRIS OLAYLARI MÜNASEBETİYLE ADALET PARTİSİ ADINA YAPILAN KONUŞMALAR** 24.12.1963 günü Meclis ve 25.12.1963 tarihinde Senatóda ifade ve nihayet bugün de yazılı olarak Kıbrıs mevzuundaki Parti görüşümüzü Devlet ve Hükümet başkanlarına arz etmiş bulunuyoruz.

Kıbrıs hadiselerini işlemle takip etmekteyiz. Büyük Türk Milletinin ve vatanperver Türk Gençliğinin gündünderberi devam edegelen olgun, soğukkanlı, vakarlı ve medenî olarak karar ve nizam çerçevesi dahilinde yaptıkları toplantı, yürüyüş ve mitingleri tasvip ve hürmetle selâmlıyoruz. Bu toplantı, yürüyüş ve mitingler ümit ederiz ki Hükümetin daha enerjik davranmasını, temin sâdedinde bir teminat ve kuvvet menbaı teşkil etsin. Kıbrıs'taki katiller en yakın zamanda mutlak cezalandırılmalıdır.

İttifaklar müteakibî itimat ve menfaatlere dayanır. Bu sebeptendir ki müttefiklerimizden de anlayış göreceğimize kana'im. Makarios ile ona maddî ve manevî yardımında bulunuşlarının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve NATO zâminden hadiseleri ters yönlerden etkettirirne çabaları bu görüşlerimizin ipi altında meşkur teşekküllerce asıl tasvip görmeyeceğine inanıyoruz.

Mübarek şehitlerimizi rahmetle anar, Kahraman gazilerimize sıhat diler, Kıbrıs kardeşlerimize her zaman yanlarında olduğumuzu ifade etmeyi Millî bir vazife biliriz.

ÜÇÜNCÜ KISIM

MİLLET MECLİSİ VE SENATODA KIBRIS OLAYLARI
MÜHAZİRİNE ADALET PARTİSİ ADINA
YAPILAN KONUŞMALAR

**KIBRIS OLAYLARI MÜNASEBETİYLE GENEL BAŞKAN RAGİP
GÜMÜŞPALANIN 28.XII.1963 GÜNÜ BASINA YAPTIĞI
AÇIKLAMA**

Adalet Partisi Genel Başkanı Ragıp Gümüşpalanın Kıbrıs mevzuunda gazetecilerin vaki sorularına cevapları :

Kıbrısta maalesef katliam devam etmekte ve köylerle irtibat tesis edilememektedir. Hükümetin Garanti Antlaşmasının 4 üncü ve Kıbrıs Anayasasınının 182 nci maddeleri dahilindeki enerjik, kararlı ve fiilî hareketini bütün mevcudiyetimizle destekliyeceğimizi 24.12.1963 günü Mecliste ve 16.12.1963 günü de Senatoda ifade ve nihayet bugün de yazılı olarak Kıbrıs mevzuundaki Parti görüşümüzü Devlet ve Hükümet başkanlarına arz etmiş bulunuyoruz.

Kıbrıs hâdiselerini elemle takip etmekteyiz. Büyük Türk Milletinin ve vatanperver Türk Gençliğinin günlerdenberi devam edegelen olgun, soğukkanlı, vekârlı ve medenî olarak kanun ve nizam çerçevesi dahilinde yaptıkları toplantı, yürüyüş ve mitingleri tasvip ve hürmetle selâmlıyoruz. Bu toplantı, yürüyüş ve mitingler ümit ederiz ki Hükümetin daha enerjik davranmasını temin sadedinde bir teminat ve kuvvet menbaı teşkil etsin. Kıbrıstaki katiller en yakın zamanda mutlâka cezalandırılmalıdır.

İttifaklar müteakıl itimat ve menfaatlere dayanır. Bu sebeptendir ki müttefiklerimizden de anlayış göreceğimize kaniyim. Makarios ile ona maddî ve manevî yardımda bulunanların Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve NATO nezdinde hâdiseleri ters yönlerden aksettirme çabaları bu görüşlerimizin ışığı altında mezkûr teşekküllerce aslâ tasvip görmeyeceğine inanıyorum.

Mübarek şehitlerimizi rahmetle anar, Kahraman gazilerimize sıhat diler, Kıbrıslı kardeşlerimize her zaman yanlarında olduğumuzu ifade etmeyi Millî bir vazife biliriz.

**A. P. GENEL BAŞKANI RAGİP GÜMÜŞPALA'NIN KIBRIS
OLAYLARI MÜNASEBETİYLE CUMHURBAŞKANINA
TAKDİM ETTİĞİ MEKTUP**

Ankara, 28.12.1963

Sayın Cumhurbaşkanım,

Anayasadaki vazife ve salâhiyetlerinizi müdrükim. Bununla beraber Kıbrıs katliamı dolayısıyla Millî Hükümeti ikaz ve Silâhlı Kuvvetler Kumandanlığı ile temaslarınızı hassasiyetle takibediyoruz. Bilhassa Devlet Başkanlığına Türkiye Cumhurbaşkanına yakışacak bir vekâr içinde çektiğiniz enerjik ve mertçe telgrafları şükranla karşıladık. Matbuata intikal eden Adanın taksimi hakkındaki müspet görüşünüze de aynen iştirak etmekteyiz.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Kıbrıs katliamı devam ediyor. Gazetelere nazaran şehit sayısı 400 ilâ 600 ü bulmuştur. Girit ve Balkan Harbi başlangıç hâdiselerinde Darülfunun yürüyüşlere geçirmek bir tedbir telâkki edilmişti. Girit gitti, Balkan harbi de yüz karası oldu.

Ana muhalefet Partisi olarak başlıca Dış Politika konularıyla Rejimin memlekette yerleşmesi, hukuk devleti düzeninin kurulmasındaki temel mes'elelerimizde Hükümet ve iktidar partisi ile hiçbir görüş farkı olmadığına dair bugüne kadar gerek parlamentoda, gerek gazetelere intikal eden tebliğlerimizde ve ikinci koalisyonun kuruluşunda Hükümet Başkanı İnönü'ye bu hususlarda verdiğim teminata rağmen memleketin en hayati mes'alesi olan bugünkü Kıbrıs olaylarında dahi durumdan haberdar edilmekten ve hakikatları muhalefet partisine ifadeden kaçınılmaktadır.

Hâdisatı gazetelerden doğru veya yanlış öğrenebildiklerimizle takip ve iktifa zorunda bırakıyoruz. Bugün Kıbrıs Büyükelçisi İsti-

rap içinde bina geldi. Kendisini dinlemeniz memleket için çok fay-
dalı ve hayırlı olacaktır.

İkinci Büyük Harbinde Çörcü, hakikatleri İngiliz Milletine bütün
çiplaklığı ile açıklamak suretiyle harbin müteakiklerce kazanılmasını

**A. P. GENEL BAŞKANI RAGIP GÜMÜŞPALA'NIN KIBRIS
OLAYLARI MÜNASEBETİYLE BAŞBAKAN'A
GÖNDERDİĞİ MEKTUP**

İhtar uçuşlarının davası, müstakil Millî Müdâfaa
Vekâleti, donanmanın kararsızlarımız dahilinde İskenderun istikame-
tine seyr halinde olduğunu ilân ediyor. Daha evvel gazetelere kadar

Ankara, 28.12.1963

Sayın İsmet İnönü

Başvekil

Ankara

Hükümetimizin beyanları ile Kıbrıs'tan gelen haberler arasında
şehitlerimizin adedi bakımından çok büyük farklar vardır. Kıbrıs
mevzuunda kat'î ve enerjik bir davranış içerisine girecek her hükü-
meti Adalet Partisi bilâkayt ve şart desteklemek kararındadır. An-
cak Hükümetin ve bilhassa onun başkanının memleket ve dünya ça-
pındaki böyle vahim bir hâdisede ana muhalefet partisinin görüşle-
rini tesbit zımında istişarelerde bulunmasını şimdiye kadar büyük
bir hüsnüniyet halesi içinde beklediğimiz halde maalesef bizimle en
ufak bir temas teşebbüsünde dahi bulunulmamıştır.

İrkdaşlarımızı boğazlıyan katillerin tecziyesini talebetmek başlı
başına ve müstakil bir mevzu olduğu halde bu istikamette hükümet-
çe sevkedene bir talebe de henüz rastlamamış bulunmaktayız.

Gazetelere intikal eden şehit sayısının beş yüzün üstünde bu-
lunduğu ve intikal etmeyenlerin kimbilir hangi rakamlara baliğ oldu-
ğu ve olacağı düşünülürse palyatif tedbirlerin sadece şehit sayısını
artırmaya müncer olacağı hakikatı ortaya çıkar.

İstihbaratımıza nazaran Lefkoşe'deki nisbî sükûna mukabil köy-
lerde katliam bütün şiddeti ile devam edegelmektedir. Sayın Cum-
hurbaşkanı dün verdikleri beyanatta tek çıkar yolun adanın taksimi
olacağı görüşünü çok haklı olarak izhar buyurmuşlardır. Adalet Par-
tisi olarak hükümeti zecri tedbir almakta çekingen görmekteyiz. Her

geçen saat hatta dakika Kıbrıs köylerinde şehit sayısını artırmak istidadındadır. Hal böyle iken yabancı radyo, ajans ve matbuattan öğrendiğimize göre Yunan Hükümeti sistematik şekilde Kıbrıs olaylarını ENOSİS fikir ve felsefesi çerçevesinde olarak son hâdiselerden de istifade ile NATO ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi nezdinde aleyhimize bir istismar vasıtası yaparak netice almak gayret ve çabası içerisinde dirler.

Kat'i, azimli ve enerjik kararlara ihtiyaç duyulduğunun artık Hükümetçe de tarih önünde ve mes'uliyet şuuru içinde takdir edilmesi zamanının geldiğini saygılarımla arz ederim.

Adalet Partisi Genel Başkanı

Ragıp GÜMÜŞPALA

**BAŞBAKANIN A. P. GENEL BAŞKANI GÜMÜŞPALA'YA
CEVABÎ MEKTUBU**

Ankara, 18.12.1963

Sayın Ragıp Gümüşpala,

28 Aralık 1963 tarihli yazınızı saat 17.30 da aldım.

Hükümet, programını konuşmaktadır. Pazartesi günü Büyük Meclis'e takdim edecektir. Kıbrıs hakkında topladığımız ve toplıya-çağımız bilgileri ve Hükümetin kararını arz edeceğiz. Şimdilik, Meclislerde verdiğimiz beyanatı ve radyolarda verdiğimiz bilgileri değiştiren acele bir mesele yoktur. Olursa, pazartesi gününden evvel de sizi haberdar ederim.

Saygılarımla,

İsmet İnönü

**Adalet Partisi
Genel Başkanı
Ankara**

**KONYA MİLLETVEKİLİ Dr. FARUK SÜKAN'IN 24.XII.1963 GÜNÜ
A. P. GRUBU ADINA MECLİSTE YAPTIĞI KONUŞMA**

Muhterem Milletvekilleri; Kıbrısta Türk Cemaatine karşı yeni-
den girişilen kanlı ve esef verici hâdiseler ve tedhiş hareketleri, bü-
tün yurttta büyük bir infial yarattığı gibi, hür ve medenî âlemde de
üzücü tepkilere yol açmıştır.

Kıbrıslı kardeşlerimize yapılan tertipli ve hunharca hareketler
karşısında Milletçe duyduğumuz derin teessür ve heyecanı arz ve
ifade etmek istiyoruz.

Son olaylar dolayısıyla bir daha günün konusu haline gelen "Kıbrıs
Dâvası" Türk Milleti için senelerce emek ve gayret sarfettiğimiz
millî bir dâva karakteri taşımaktadır. Bu itibarla meseleyi tamamen
partiler üstü bir mevzu olarak mütalâa ediyor ve değerlendiriyoruz.

İç politika meseleleri üzerindeki ihtilâf ve çekişmeler ne kadar
şiddetli olursa olsun, iktidarlar için değişmeyen ve değişmeyecek olan
ve millî bir hüviyet taşıyan dış politikamızın esasları üzerinde T. B.
M. Meclisinde temsil edilen bütün siyasî partiler müttefik ve muta-
biktirlar, kanaatindeyiz. Biz ana muhalefet partisi olarak bu hususu
kat'iyetle ifade ediyoruz. Biz bu fırsattan istifade ederek istifa etmiş
bulunan bir hükümetin durumundan faydalanmayı düşünmeyiz. An-
cak, hükümetin istifa etmiş olmasına rağmen mes'uliyet yüklenmek-
ten âzade kalamıyacağı hususuna da bilhassa işaret ederiz.

Şu ciheti de kesinlikle ifade edelim ki, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri hangi parti veya görüşe bağlı olurlarsa olsunlar, başlıca dış politika konularında bütün partilerin kuvvetli desteğine güvenebilirler. Ancak, iktidarda bulunan hükümetlerin dış politika konularında T. B. M. Meclisini sık sık tenvir etmek vazifesinden de vareste kalmamaları gerekir. İşte bu zarurete binaen biz bu kürsüden Hükümeti sık sık ikaz etmeye çalıştık ve muhalefet partisi olarak vazifemizi yaptık.

Geçen sene bu günlerde dış politika ve Kıbrıs mevzuunda Millet Meclisinde açılan genel görüşmede de görüş ve tenkitlerimizi açıkça ifade etmiştik. Hâdiseler gösteriyor ki, Hükümet bizim bu samimi tenkit ve ikazlarımızdan kâfi miktarda faydalanmamıştır. Acaba vaktinde lüzumlu tedbirler alınmış olsaydı, bugünkü elim hâdiseler önlenemez miydi? Biz o kanaatteyiz ki, Hükümet mütereddit, çekingen ve pasif bir politika yerine aktif ve cesur bir politika takip etse idi bu elim hâdiselerin vukuuna meydan verilmeyecekti.

Dışışleri Bakanlığının geçen yıldanberi Kıbrıs mevzuunda ne gibi karar ve tedbirler aldığı ve bu karar ve tedbirleri ne ölçüde tatbik sahasına koyduğunu bilmemekteyiz. Şu cihet açık bir hakikattir ki, Kıbrıs'ta cereyan eden hâdiseler çok önceden tertip edilmiş bir plân dahilinde yürütülmektedir. Ve bunun altında ENOSIS'ın başı olduğuna hiç kimsenin şüphesi olmayan bugünkü Kıbrıs - Rum idarecileri bulunmaktadır.

Bizim görüşümüze göre, Kıbrıs'taki bugünkü iç çatışmalar kısa bir zaman sonra Milletlerarası bir konu haline getirilmek için düzenlenmiştir. Esasen Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, daha Züriç ve Londra Anlaşmalarından ve Kıbrıs Anayasasının yürürlüğe girmesinden çok kısa bir zaman sonra bu istikamette alenen faaliyetlere başlamış ve zaman zaman verdiği beyanlarla takip ettiği plânın ana hatlarını serahatle ortaya koymuştur. Nihayet Cumhurbaşkanı Makarios, 30 Kasım'da Kıbrıslı Türk Liderlerine anlaşmaların değiştirilmesi ve Kıbrıs Anayasasının tadili ile ilgili olmak üzere 13 maddelik bir muhtıra tevdi etmiş ve bir "Ekalliyet statüsü" kurmak ve ilhak etme istikametinde olduğunu açıkça göstermiştir. Ve hattâ Türk Hükümetinin 16 Aralık 1963 tarihli cevabı notasını diplomatik kaide ve nezaketin dışında bir tutumla reddetmek cesaretini de kendinde görmüştü. Bütün bu hususlarda Hükümet gerekli tedbirleri aldık diyor, ama bu tedbirlerin mahiyetinden biz parlamento olarak haberdar değiliz. Anayasa pervasızca ihlâl ediliyor ve anlaşma esaslarına riayet edilmiyor. Bu durum karşısında, Hükümet sarih ve katî kararlar almalıdır.

Garantî Anlaşmasına göre Kıbrıs Anayasası, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin teminatı altında olup. Anayasanın ihlâli halinde ve Züriç ve Londra Anlaşmalarının tatbik edilmediği ahvalde bu 3 devlet müştereken veya münferiden müdahale hakkına sahip bulunmaktadır. Bu devamedegelen ve bugünkü kanlı hâdiselere yol açan

sarahat karşısında Hükümet ne gibi tedbir almış veya almayı düşünmektedir?

Biz A. P. olarak esaslarında mutabık bulunduğumuz dış politikamızın gerçek mânada millî bir dış politika hüviyetini iktisap edebilmesi için Hükümetlerin bu gibi konularda mutlaka muhalefetle iştişarede bulunmak mecburiyetini bir kere daha hatırlatırız.

Bu husus Batı demokrasilerinde kaçınılmaz bir kaidedir. Fakat maalesef bu zarurî vazifeyi iktidarda bulunan Hükümet her nedense ifa etmemektedir.

Muvafıkı ve muhalifi ile birlikte bütün Türk Milletinin arzu ve temayülüne tercüman olarak söyliüeyebiliriz ki, Kıbrıs dâvası Türkün müşterek dâvasıdır. Bu meselede Türkün haklarını çiğnetmeyecek olan her Hükümet bizden ancak samimi yardım ve müzaharet görmektedir.

Son olarak kat'iyetle ifade edelim ki, Kıbrısta cereyan eden elim hâdiseler ve Garanti Anlaşmasına katılan devletlerin de açık tutumları karşısında Hükümetten azimli ve cesaretli karar ve hareketler beklemekteyiz.

Adalet Partisi Meclis Grubu adına yaptığımız bu konuşmanın en samimi dileklerimizden bir ifadesi olarak kabul buyurulmasını hürmetlerimizle arzederiz. (Alkışlar)

**SAMSUN SENATÖRÜ Dr. FETHİ TEVETOĞLU'NUN 26.XII.1963 GÜNÜ
A. P. GRUBU ADINA SENATODA YAPTIĞI KONUŞMA**

Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri; Günlerdenberi bütün milletimizi cidden kalbinden yaralayan haince, hunharca bir tertibin tatbikatı ile karşı karşıya bulunuyoruz. 2 Şubat 1962 tarihinden beri daima dış münasebetlerimiz yüksek huzurunuzda görüşülürken, partim adına yaptığım konuşmalarda, muhalefet partisi olarak her zaman dış politikada Hükümetleri desteklemenin, Hükümetlerin yanında bulunmanın bizim için en büyük bir şeref ve vazife telâkki edildiğini belirtmişim. Bu meyanda üç defa bu kürsüden Kıbrıs meselesine, Kıbrıs dâvasına temas etmiş ve Hükümetlerimizin, bir Hükümete bir partiye değil büyük bir millete ait olan bu büyük millî dâvada daha uyanık, daha aktif hareket etmesini belirtmiş, işaret etmişim.

Hükümetçe verilen izahat şu dakikada bizi bir bakıma memnun ediyorsa da, ehemmiyetle ifade edelim ki netice itibariyle bizi büyük üzüntüye sevkemiş bulunmaktadır. Burada cephemizin, demokratik cephenin yakın zaman önce kurban verdiği büyük bir liderle 1962 yılının Eylülünde geçen bir konuşmayı, meseleye taalluku dolayısıyla huzurunuzda tekrar etmek istiyorum. 1962 yılı Eylülünde NATO Parlamenterlerini Beyaz Sarayda kabul eden müteveffa Kennedy bize bir ay sonra yapacağı Küba herakâtının, aşağı yukarı bütün teferruatını açıklık ile ilah etmişti. Hareketler böyle uyanık, böyle zamanında, böyle yerinde olur. Kendilerinin tutumunu her bakımdan tasvip ve takdir ediyoruz.

Bir hususu belirtmeden geçemeyeceğim. Duman yükseldiği zaman umursamıyorsunuz, ehemmiyet vermiyorsunuz, dediler "Muhakkak yangının çıkmasını, alevin yükselmesini" bekliyoruz, dediğimiz vakit dönmüşler Hariciye Vekiline "Senatör haklıdır" diye iltifatta bulunmuşlardı.

Muhterem arkadaşlarım, ne acıdır ki, biz bugüne kadar geçen hadiselerden ders alınmadığına değil duman, alevler çıktığı, bombalar

patladığı halde biz işi hakikaten gayet yavaş, gayet uyuşuk bir şekilde ele almış bulunuyoruz. (Bravo sesleri, doğru sesleri)

Muhterem arkadaşlarım 1959 senesi Şubatında Zürih'te başlayan Şubat sonlarına doğru Londra'da İngilizlerinde katılmasıyla Yunanistan, İngiltere ve memleketimiz arasında yapılan anlaşmalara koyduğumuz imzanın mürekkebi kurumadan yer yüzünde ve dünya tarihinde bir benzeri daha gösterilemeyecek politikayı dine karıştıran, dini politikaya karıştıran kara cüppeli bir papazın fırıldağı hem men muahedenin akabinde bu anlaşmaları hiçe sayan davranışlarıyla çiğnenmeye başlamıştır. Geçen yılın Kasımında memleketimize memnun gelip buradan mesrur dönen aynı kara cübbeli papaz, buradan döner dönmez verdiği beyanatları, davranışları ve yaptığı işler aşağı yukarı 12 aya yakın bir zamandan beri mütemadiyen tekrarlanarak gelmiş ve biz bunlar karşısında kardeşlerimizin şehit olmalarını bekleyinceye kadar pasif ve uyuşuk durmuşuzdur. (Alkışlar)

Cumhuriyet Senatosunun muhterem üyeleri, biz bu dâvanın çok eski tarihlerde başlayan, geçmişde oradaki müsbet veya menfî tutumlardan, başarılarından veya başarısızlıklardan bahsetmeği yerinde görmüyoruz. Biz bugün mevcut olan neticeden bilhassa Sayın Dış İşleri Bakanımızın burada verdikleri basınımıza dahi intikâl etmiyen çok acı ve mufassal bilgi, malûmattan ve haberden sonra; yeni Hükümetimizin alacağı ve alması gereken hususlar üzerinde görüşlerimizi belirtmek istiyoruz.

Tafsilen dinlediğimiz hâdiselerin gelişmesi raporu bize şunu gösteriyor ki, Zürih Anlaşmasının 4 üncü maddesindeki "müstakilen müdahale" hakkımızı 48 saat evvel kullanmış olsaydık bir tek Türk'ün burnu kanamıyacaktı. (Sağdan bravo sesleri) Buna rağmen Hükümetimizin, yeni kurulan Hükümetin ve daima dikkat buyurunuz kara cüppeli papazın bir takım çıkışlar, bir takım davranışlar yaptığı tarihlere dikkat buyurunuz; daima memleketimizde bir iç meselenin bahis konusu olduğu zamanları seçmektedir. Bizi adeta bir Hükümet buhranı içinde zannederek plânını tatbik eden bu menhus zihniyetin temsilcilerine Hükümetin daha teşekkülü ilân edilmeden kahraman Türk Ordusunun, Türk kartallarının müdahalesini temin etmek suretiyle geç de olsa, hâdiseyi şu anda durdurmuş olmaları, elbette Türk Milletinin ve onun temsilcilerinin şükranla karşıladıkları bir harekettir. (Alkışlar)

Biz, Hariciyemizden baştan itibaren bir çıban halini alan yara-ya tentürdüyot sürmesi için gayretini değil, bir operatör hazakatiyla ameliyatta bulunmasını ve müdahale etmesini rica ediyoruz.

Muhterem arkadaşlar, hâdise verilen sözle, hele sözünü tutmayan insanların taahhütleriyle geçmiş ve yetinmiş sayılamaz. Makarios orada Reisicumhur oldukça mevcut statü daima çiğnenmeğe devam edilecek ve ne kadar dost görünürlerse görünsünler Grivas gibi bir çetecinin mülâkatını müteakiben birkaç saat sonra bir fırıldak gibi istifa etmeyi lüzumlu gören Hükümetlerin ve Hükümet temsilcilerinin daha ciddi olarak masalara ve hesap sorumluna dâvet edilmeleri gerekmektedir.

Dış İşlerimizden zayıfatımızın kat'i olarak ne olduğunu daima hassasiyetle öğrenmek ve karşı taraftan da zayıt varsa bunun da ne olulmalıdır. Bunların hesabı sorulmalı ve bize çok pahalıya çoğ ağıra mal olan bu faciadan uyanmalı ayılmalı ve hakikaten partilerin üstünde olan böyle bir milli faciaya karşı muhalifi ile, muvafığı ile sivilî ile, askerî ile bütün Türk Milletinin şahlanışına yeni bir örnek vermeliyiz. (Sağdan bravo sesleri)

Muhterem arkadaşlarım; muhalefet partisi olarak sözlerimi bağ-larken şunu bir kere daha belirtmek istiyorum ki; Hükümetimizin her millî meselede hele böyle millî bir facia karşısında müsbet davranışlarda bizden görecekları şey yalnız ve yalnız millî yardım, kardeşlik ve beraberlikten ibarettir. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

**BALIKESİR MİLLETVEKİLİ G. EVLİYAĞLU'NUN 30.XII.1963 GÜNÜ
A. P. GRUBU ADINA MECLİS'TE YAPTIĞI KONUŞMA**

"Muhterem arkadaşlar, sayın milletvekilleri, Londra ve Zürich Andlaşmalarının beynelmilel bir siyasî vesika vasfını kazandığı Kıbrıs Anayasasının Ada'daki Rum tethişçiler tarafından ihlâli ve Türkler aleyhine geniş çapta bir katliâm hareketine girişilmesi karşısında Hükümetimizin tamamen hukukî yetkilerini kullanmak suretiyle münferid müdahaleye karar vermiş olmasına rağmen, bu kararın tatbikatındaki aksaklıklar ve gecikmeler yüzünden Kıbrıs'ta katliâm maalesef devam etmektedir.

Andlaşmanın birinci maddesinin ihlâli münasebetiyle dördüncü maddedeki müdahale hakkımızın kullanılacağı yolunda Hükümetin aldığı karar, Türk milletinin ve ona niyabet eden Büyük Meclisin ittifakla tasvibine mazhar olmuş ve Hükümetin gereken bütün imkânları kullanması teşvik olunmuştur. Fakat Garanti Andlaşmasının birinci maddesi Ada'da güvenliğin bozulması, Anayasaya saygı gösterilmemesi veya ilhak faaliyeti gibi hâdiseler dolayısıyla dördüncü maddedeki müdahale hakkının kullanılmasına ve Anayasa'nın ihlâlini doğuran hâdisenin ehemmiyet ve çapı nisbetinde bu hakkın kullanılmasına cevaz verdiği halde Hükümetimizin bu hakkı kullanmakta gösterdiği tereddüt ve ihmaller yüzünden Kıbrıs'ta durum Türk azınlığı aleyhinde inkişaf etmektedir.

Gazetelerimiz devam eden katliâma ait fâcia resimleriyle dolup taşmaktadır. Rum tedhişçiler posta merkezlerini ve hava alanını kontrol altında bulundurmakta, insiyatif kendisine bırakılmış bulunan İngiliz Generali de bu gibi olayları önlemekte zaaf göstermektedir.

Andlaşmanın haklı bir münferid müdahaleye karar veren Hükümete tanıdığı yetkiler çok geniştir. Uygun görülecek her tedbirin alınabilmesi, her teşebbüsün yapılabilmesi mümkündür. Bu yetki sınırsızdır. Şumülü çok geniştir. Hele Ada'da güvenliğin bozulması,

Anayasanın ihlâli, Enosis hareketleri bir tethiş havasını da aşar, adeta bir milletin bir diğer ırkı yok etmek istemesi gibi beynelmilel bir suç bir Jenosit halini alırsa, münferid müdahale yolu ile alınması gereken tedbirlerin de bu ölçüde ve aynı nisbette münasip tedbirler ve teşebbüsler olması iktiza ederdi.

Vaktinde ve bütün imkânları tecrübe etmek suretiyle yapılacak bir müdahale nazi kampları faciasından sonra tekrarına sür'et edilen bir Jenosit'i milletlerarası bir yüz kararı mânasındaki fiilleri durduracak ve bütün dünyada artık bir ızdırap konusu hâline gelen dâvayı kat'i bir hal şekline bağlamak yolunda kat'i bir adım teşkil edecekti.

Bu yapılmamıştır. Meclisçe gönülden tasvip edilen karar zamanında sür'atle dirayetle tatbik edilmemiştir ve edilmemektedir. Resmî beyan ve taahhüdlerle Kıbrıs'ta cereyan eden hâdiseler arasında derin ve ızdıraplı bir aykırılık vardır. Hükümetin bu yeni safhadaki Kıbrıs politikasında da bu hâdiseden önceki safhada olduğu gibi bir âcz müşahade edilmektedir.

Kıbrıs meselesinin birden bire bu hâd safhaya ulaşması halinde Hükümet, yetkilerini hatırlamak ve tavsif etmek ve kullanmak yolunda gereken dikkati sarfetmemiştir.

Kıbrıs statülerinin hazırlanmasında büyük rolü bulunan muhterem profesörlerin ve hukukçuların fikir ve mütalâası alınmak lüzumu hissedilmeksizin hukukun ve otoritenin bütün icap ve imkânları üzerinde kat'î bir strateji tanzim edilmeksizin girişilen eksik ve geç kalan mütereddid tatbikatın ne gibi bir netice vereceği merak ve üzüntü konusudur.

Gazetelerimizde geciken tedbir ve kararların tatbikindeki hatalar üzerine yazılar yazılmakta ve hukuk bilginleri bu durumu teyid ederek hâlâ alınması mümkün tedbirler hususunda ilgilileri ikaz etmektedirler. Buna rağmen resmî veya yarı resmî beyanlarda anlaşılması güç bir tereddüd havası hakimdir.

Geçen celsede bütün Türk milleti ve barışsever dünya adına gönülden alkışlanan kararı alanlar şimdi nerede ise meçhul ve hayalî muhataplardan özür dilemek yoluna gideceklermiş gibi konuşmaktadır.

Eğer doğru ise Sayın Başbakan bir beyanatında "Kıbrıs'ta bir papaz beni yedi düvel ile dövüştürmek istiyor" demiştir. Kıbrıs'ta

bir papazın yedi düveli bizimle dövüştürmeğe muktedir olduğunu iddia etmek Hükümetimizin yedi düvel karşısında itibarını kaybetmiş olduğunu, bizim Hükümet olarak devletler hukuku müesseselerini ikna kudretimizi kaybetmiş olduğumuz şeklinde yorumlanırsa bunun mes'uliyeti kime ait olacaktır?

Her geçen dakika Kıbrıs'ta kardeş kanı akıtılmasına sebep olmaktadır. Öldürülen Türklerin sayısı korkunç rakamlara ulaşmaktadır.

Daha önce A.P. Meclis grubu adına konuşan Faruk Sükan'ın uyarılarına gereken önemi vermeyerek bu faciyanın hazırlanmasına fırsat veren politik tutum bir yana, hiç olmazsa müdahale kararı alınıp gerçekleştirilmemesi gibi bir durumdan sonra akan her damla Türk kanının hepimizce takip edilmesi gereken sorumlulukları olacaktır.

Biz Saint Barthelemie tipinde bir katliâmı, insanlığı utandıran yeni bir jenosit hâdisesini yedi düvelin, 1963 dünyasının tasvip edileceğine ve bu yolda kızıl papaz uğruna bizimle dövüşeceklerine kat'iyen ihtimal vermiyoruz.

Eğer bunda yanılıyorsak dünya bir anda bu kadar tersine dönecekse Kıbrıs'ta katledilenlerle birlikte ölmek modern dünya insanlığının en büyük şerefi olarak hepimize nasip olsun.

Ama böyle 19. Asır beyanları ile ve bu eksik tedbirlerle hak istihsal edilebileceğini de zannetmiyoruz. Sözlerimize sayın profesör Dr. Fahir E. Armaoğlu'nun bugün Cumhuriyet gazetesindeki yazısından aldığımız şu pasajla son veriyoruz :

"Soydaşlarımızın güvenliğinin tam olarak sağlanacağına ve Anayasa ile teminat altına alınmış bulunan hak ve hürriyetlerinin korunacağına inanmak çok güçtür. Bu inancın gerçekleşebilmesi için Türk Hükümeti müdahalesinin genişlemesi ve Anayasa düzeni ile güvenlik tam şekli ile gerçekleştikten sonra bu müdahalenin sona ermesi gerekirdi. Lâkin şu anda üç devletin Kıbrıs'taki kuvvetleri bir İngiliz Komutanının başkanlığında duruma el koyduklarına göre Türkiye'nin daha geniş müdahale imkânı şimdilik kaybolmuştur. Bu geniş müdahalenin daha ilk anda yapılması gerekirdi.

Türkiye şu anda geniş müdahale imkânını kaybetmiş olmakla beraber böyle bir müdahale ihtimali de tamamen yok olmuş değildir."

"Hepinizi hürmetle selâmlarım."

Konuşma CHP. hariç bütün partiler tarafından alkışlanmıştır.

**AYDIN MİLLETVEKİLİ REŞAT ÖZARDA'NIN 10.1.1963 GÜNÜ
A. P. GRUBU ADINA MECLİSTE YAPTIĞI KONUŞMA**

Sayın Başkan, Millet Meclisinin Muhterem Üyeleri;

Dış siyaset üzerinde açılan müzakerelerde en önemli meselenin Kıbrıs Adasındaki yeni ihtilâf olduğunda hiç kimsenin şüphesi yoktur. Bendeniz Adalet Partisi Meclis Grubu adına, Türk Milletinin günlerden beri haklı bir endişe ile takibettiği bu mesele üzerindeki görüşleri ifadeye çalışacağım. Bu müzakerelerin Kıbrıs Türk dâvasının mümtaz mücadelecisi Cumhurbaşkanı Yardımcısı Sayın Dr. Fazıl Küçük'ün memleketimizde bulunduğu bu günlere raslamış olması, konuya hususi bir önem vermektedir.

Müsaade buyurursanız evvelâ Kıbrıs'taki belediyeler meselesinin iç yüzünü ve kısa tarihçesini arz edeyim :

Kıbrıs'ta Belediyeler Kanununun meriyet müddetinin üçer aylık fasıllarla sekiz defa uzatılmasından sonra bundan on gün evvel Bakanlar Kurulunun son temdiğ talebini reddetmek suretiyle tamamen yürürlükten kaldırılmış olmasını ve hâsıl olan boşluğu doldurmak için de 1950 senesinde müstemleke idaresinin kabul ederek meriyete koyduğu ve o zaman Rum cemaatinin şiddetli itirazlarına uğrayan "Köy İnkişaf Sahası Kanunu" nun şehirlere de teşmili suretiyle belediyelerin hükümet tarafından tâyin edilecek heyetlerle idaresine karar verilmesini, Türk Cemaatinin Anayasanın teminatı altında bulunan haklarına ağır bir tecavüz kabul ederek Makarios idaresinin bu ahilâk ve kanun dışı hareketini şiddetle protesto ederim.

Senelerce müstemleke idaresine karşı mücadele eden Makarios'un Devlet Başkanı olur olmaz kendisini bir müstemleke valisi gibi görüp Türk Cemaatinin de o idarenin tabii haline getirmeye kalkışması, Makarios'un nasıl bir gaflet içinde bulunduğu ve hâlâ ateşle oynamak istediğini kanlı delilleri vermektedir.

Londra ve Zürich Andlaşmalarında yer almış ve Kıbrıs Anayasasının 173 ilâ 177 nci maddelerinde hükme bağlanmış olan Türk belediyelerinin ayrılması konusunun taşıdığı önemi belirtmek ve bu haktan niçin vaz geçilmeyeceğini ve en ufak taviz verilmeyeceğini izah etmek maksadıyla bugün tatbik edilmek istenen sistemin geçmişteki tecrübelerinden de bâzı misaller vermek isterim.

1931 senesinde Kıbrıs'ta çıkarılan Rum isyanı üzerine İngilizler tarafından meşruti idareye son verildiğinden belediyeler de hükümetin tâyin ettiği üyelerle idareye başlanmış ve bu hal 1942 senesine kadar devam etmiştir.

1942 senesinden itibaren belediye meclislerinde iki cemaat kendi üyelerini ayrı ayrı seçmeye başladılar. Ancak bu seçimlerle beraber, Rum Belediye Meclisi üyeleri kendi seçmenlerini memnun etmek için belediye işlerini siyasi işlerle karıştırarak "Enosis" çığırtkanlığına giriştiler. Bilhassa Belediye Reisleri bu çığırtkanlığı o zamanki Başpiskopos Makarios'la yarış edecek kadar ileri göturdüler. Diğer taraftan belediye meclislerindeki ekseriyetlerine dayanan Rumlar, Türk'lere hiçbir hak tanımadılar. İlk iş olarak belediyeler vasıtasıyla Kıbrıs'ı Yunanlaştırmak ameliyesine giriştiler. Bunu, belediye binalarına yalnız Yunan bayrağının çekilmesi ve gerek meclislerde ve gerekse resmî muamelelerde sadece Rumca kullanılması takibetti. Daha sonra şehirlerde eski ve tarihi Türk isimlerini taşıyan caddelerin, yolların ve meydanların isimlerini Yunanlaştırmaya gidildi. Bunun en hazin ve acı misalini Türk'lerin Lefkoşa'yı işgalinden bugüne kadar asırlar boyunca "Bayraktar" ismini taşıyan meydanın "Venizelos" meydanına çevrilmesi teşkil etmektedir.

O meydana ismini veren Bayraktar kimdir? Anadolunun bir köyünden henüz gençliğine doymadan, belki de doğacak olan yavrusunun yüzünü görmeden; kendisinin de yüzünü görmediği, sevgisini tatmadığı şehit babası gibi; sevgili Fatma'sından, çiftçinin başından ayrılarak Türk zaferlerine zafer katmak için asker yazılmış, Kıbrıs seferine katılmış, sayısız siperlerde cansiperane döğüşmüş ve nihayet Lefkoşa'nın muhkem kalesi önünde top ve tüfek namlularının saçtığı cehennemî ateş karşısında yıkılmadan ve yılmadan ölüme meydan okuyarak, "Allah, Allah" nidalarıyla o kaleye rüzgâr gibi tırmanmış, düşman bayrağını indirerek yerine Türk Ordusunun nihai zafer nişanesi olmak üzere Şanlı Türk Bayrağını çekmiş, hayatında en çok sevindiği ve sonsuz gurur duyduğu o anda, mübarek bayrağın dalga-

lanan gölgesinde alınandan aldığı bir isabetle şehitlik mertebesine ulaşarak Tanrısına kavuşmuş, milyonlarca adsız Mehmetçiklerden birisidir. Kendisi için değil, sadece vatani ve milleti için doğan, vatani ve milleti için yaşayan, vatani ve milleti için çarpışan, vatani ve milleti için ölen, fakat karşılığında hatırasına hürmetten başka hiçbir şey istemiyen, hattâ ismi dahi bilinmiyen mütevazî, asil ve kahraman Mehmetçiklerden birisi.

Kıbrıs'ta bir tek Türk kaldıkça Bayraktar meydanının ismi Bayraktar olarak kalacak, Türkiye'de Türk Bayrağı dalgalandıkça Lefkoşa'nın Bayraktar Meydanında da Bayraktar ismi bayrak gibi dalgalanacaktır.

Yine o sıralarda Enosis kampanyasını gittikçe şiddetlendiren Rumlar işi bununla da bırakmamış, şehirlerin plânlanması ve imarı projelerini ele alırken, yine esas hedefleri olan Yunanlaştırma siyasetine sadık kalarak, Türk mukaddesatına fiilen müdahale ve tecavüz etmeye başlamışlardır. Meselâ: Kıbrıs'ın Türk'ler tarafından işgali sırasında Lefkoşa'da cereyan eden sokak muharebelerinde şehit düşen isimsiz Türk kahramanlarına ait muhtelif şehitlikler bu kampanyanın ilk kurbanları olmuştur. Bilhassa Türk'lerle meskûn bulunan Ömeriye mahallesinde mevcut sayısız Türk şehitliği, ya yolun genişletilmesi veya inşaatın tehlike arz ettiği bahanesiyle ortadan kaldırılmıştır. Bunların en son misali meşhur "Yediler" şehitliğidir. Sokak muharebelerinde yedi Mehmetçiğin bir anda bir arada şehit edilmesi üzerine zaferden sonra bunlar aynı yerde ve bir arada defnedilmiş ve kabirleri bir türbe içerisinde muhafaza altına alınarak bu türbeye "Yediler Şehitliği" ismi verilmiştir. Bu şehitliğ öteden beri yok etmek isteyen Rum Belediye Reisi, bir taraftan şehitliğin Türk'ler tarafından tamirine müsaade etmemiş, diğer taraftan da binanın yoldan geçenlerin hayatını tehlikeye soktuğu bahanesiyle zorla yıktırmaya teşebbüs etmiştir. Bu durum karşısında Evkaf İdaresi mahkemeye başvurmuş, bunun üzerine belediye bir müddet için yıkıma teşebbüsünden vaz geçmiştir.

1957-1958 senelerinde iki cemaat arasında belediye mevzuunda ortaya çıkan durumdan faydalanmak cihetine giden Rum Belediyesi, "Yediler" işini tekrar ele almış ise de bu sefer karşısında ölümlü göze alan ve yedinin yanına misillerini ilâve etmeden ecdat mezarlarını yıktırmamaya azimli ve kararlı Türk gençliğini bulmuştur. Zulüm karşısında uyanan, birleşen ve teşkilâtlanan Türk gençlerinin,

vatan bekliyen siperdeki Türk askeri gibi günler ve gecelerce şehitlikte nöbeç tutmaları neticesinde yıkma teşebbüsü tamamen bertaraf edilmiş oldu. Bu da gösteriyor ki, Rumlar ancak zor karşısında hiza-ya gelirler, yoksa bunlar müzakereden, anlaşmadan, insanlıktan anlamazlar.

Rumların mutlak hâkimiyeti altında belediyeler bununla da kalmamış, şehirlerin Yunanlılığına takviye bakımından şehir plânlaması ve imarı işlerinde bütün gelişmeler, şehirlerin tamamen Rumlarla meskûn mahallerinin geliştirilmesi cihetine hasredilmiştir.

Türklere karşı haksızlık kampanyasının gündün güne şiddetini artırması karşısında yegâne gayesi artık ilhakı tahakkuk ettirmek olan bir müessesede hukukan olsun bir ilişkileri olmadığını ispat sadedinde Türklere 1957 Haziranında aldıkları bir kararla bütün belediye üyeliklerinden topyekûn çekildiler.

Ne acıdır ki Türk Belediye Meclisi üyelerinin meclislerinden çekilmesinden sonra EOKA tethişçileri hunharca cinayetlerini belediyelerde çalışan Türk memurlarına tevcih ettiler. 1958 Haziranında Ömeriye mahallesinde oturan bir Türk Belediye memurunun evine Rumlar tarafından yapılan tecavüz neticesinde bu memurun karısının vurularak öldürülmesi ve küçük çocuğunun da feci şekilde yaralanması üzerine, belediyede çalışan bütün Türk memurlar vazifelerine gidemez oldular. İşte bu şartlar altında gerek Türk mahallelerinin belediye ihtiyaçlarını karşılamak ve gerekse Türk Belediye memurlarına iş temin etmek amacı ile Türklere memleketin beş şehir ve kasabasında ayrı belediyeler tesisine karar verdiler. O zamanki Lefkoşe Belediye Reisinin Türklere karşı ilân ettiği boykot ve Türklere aç bırakacakları yolunda savurmuş olduğu tehdit de, ayrı belediye ve ayrı belediye çarşıları kurulması ihtiyacını bir zaruret haline getirmiş bulunuyordu. Nihayet 16 Haziran 1958 tarihinde Türk mahallelerinde Türk Belediyeleri fiilen faaliyete geçmiş oldu.

Başlangıçta Rumlar bu faaliyetleri kösteklemek için büyük gayretler göstermişlerse de neticede başka çıkar yol olmadığını anlayan İngiliz Hükümeti, Türk Hükümetinin de devamlı baskı ve tazyiki altında kalarak bu işe bir hal çaresi arama yoluna geçmiş ve 15 Ağustos 1958 de Avam Kamarasında iki cemaatin kendi kendilerini idare etmeleri esasına dayanan Mac Millan Plânının açıklanması üzerine, ayrı belediyelerin tanınacağını ifade etmişler ve Surridge isimindeki

bir müstemleke memurunu ayrı belediyelerin hudutlarını tesbit vazifesi ile görevlendirmişlerdir. Surrigde 2-3 ay süren bir çalışma sonunda bu hudutları esaslı şekilde tesbit etmiş ve etraflı bir rapor hazırlıyarak hükümete vermiştir.

“Surridge” raporuna Rumlar şiddetle itiraz etmişler, fakat daha rapor yürürlüğe girmeden Zürich Andlaşması ile belediyelerin ayrılması kabul edilmiştir.

Bu geçici devrede, Vali Foot, 1959 da muvakkat bir kanun çıkararak Türk belediyelerine bâzı mahdut salâhiyetler tanımakla iktifa etmiş, lâkin “Surridge” raporunu meriyete koymayarak hudutların tesbitinin ve belediyeler arasındaki patrimuvan taksimi işinin artık Kıbrıslılara ait bir iş olduğunu ileri sürmüştür.

Cumhuriyetin ilânından sonra ise Anayasanın sarih hükümlerine rağmen Rumlar belediyelerin ayrılmasına şiddetle muhalefette devam etmişler ve belediyelerin ayrılmasının Adanın taksimine ilk adımı teşkil edeceğini ileri sürmüşlerdir.

Anayasa hükümlerinin yerine getirilmesi hususunda Reiscumhur nezdinde yapılan bütün teşebbüsler akim kalmış, Makarios her vesile ile belediyelerin ayrılmasının tatbikattaki imkânsızlıklarından bahsederek işi sürüncemede bırakmış ve Türk belediyelerini tamamen ortadan kaldırmak için münasip fırsatı kollamaya başlamıştır. Nihayet hepinizin bildiği gibi on gün evvel de bu tasavvurunu tatbik sahasına koymuştur. Ancak bu hareket Türk Cemaatinin şiddetli muhalefeti ile karşılaşmış ve Cemaat Meclisinin kabul edip kendi gazetesinde neşrettiği kanunla Türk belediyeleri yeniden kurulmuş olmakla beraber Rumlar tarafından kabul edilmeyen bu husus halen Türk ve Rum Cemaati arasında yeni ve tehlikeli bir ihtilâf mevzuu haline gelmiş bulunmaktadır.

Meselenin özeti şudur : Eskiden beri mevcut Belediyeler Kanununa 1959 senesinde bir madde eklenerek beş şehir ve kasabada Türklerin ayrı belediyeler kurması esası kabul edilmiş, Anayasanın y.3 ilâ 177 nci maddeleri de bu hususu teyit etmiştir. Yine Anayasanın bir maddesine göre Cumhuriyetin ilânından 6 ay sonra eski Belediyeler Kanunu meriyetten kalkacak, ancak bununla birlikte yeni Belediyeler Kanunu tedvin edilerek meriyete girmiş olacaktı. Yine Anayasaya yöre beş şehir ve kasabada kurulacak müstakil Türk belediyelerinin sınırları da bu müddet içinde çizilmiş ve belediyeye ait

menkul ve gayrimenkuller taraflar arasında taksim edilmiş olacaktı. Altı ay içinde Türk belediyelerinin ayrılmasına ve sınırlarının çizilmesine yanaşmayan Rumlar, bu esasları da ihtiva etmesi lâzımgelen Belediyeler Kanununu çıkaramadıklarından eski Belediyeler Kanununu da meriyetten kaldıramamışlar ve bir hal çaresi bulmak ümidiyle eski Belediyeler Kanununun meriyetini üçer ay müddet temdit yoluna gitmişlerdir. Bu minval üzere temdit işi sekiz defa tekrarlanmıştı. Bundan bir ay kadar evvel Makarios'u ziyaret eden Türk Reiscumhur Muavini ve Müsteşarı bu müddetin son defa olmak üzere bir sene müddetle temdidini ve bu süre içinde de şehir sınıflarının mutlak surette ayrılarak bu esaslara göre yeni Belediyeler Kanununun hazırlanmasını teklif etmiş fakat Makarios tarafından bu teklif reddedilmiştir.

Bundan on gün evvel de son temdit müddeti biten Belediyeler Kanununun meriyetini Bakanlar Kurulu Rum ekseriyetine dayanarak yeniden uzatma cihetine gitmemiş ve böylece Belediyeler Kanunu kendiliğinden yürürlükten kalkmıştır. Makarios'un telkin ve direktifii le hareket eden Rum Bakanlar, bu inccraatleriyle hâsil olan boşluğu kapatmak için, 1950 de müstemleke idaresi tarafından kabul edilen ve Kıbrıs cemaatlerine hiçbir hak tanımadığından o zaman Rumların şiddetli itirazlarına uğrıyan köy inkişaf sahası kanununu, şehirleri de "saha" mefhumu içinde mütalâa ederek belediyelere de teşmil ve tatbikine karar vermişlerdir.

1950 den beri köylerde tatbik edilmekte olan köy inkişaf sahası Kanununa göre; köy ve köyden küçük üniteler altışar kişilik heyetler marifetiyle idare edilmektedir. Bu altı üyeden üçü kanunda tasrih edilmiş muayyen resmî vazifeli memurlardan ve geriye kalan üçü de hükümet tarafından tâyin edilen kimselerden teşekkül etmektedir.

Bu kanun, adı üstünde Köy İnkişaf Sahası Kanunu olmasına rağmen Makarios'un bunu şimdi belediyelere de tatbikine kalkışması ile ne yapmak istediği kolaylıkla anlaşılır. İngiliz müstemleke idaresinden kurtulan Kıbrıs halkı bu defa Makarios müstemlekesinde onun emriyle ve tâyin edeceği memurlarla idare edilecek, Türklerin bütün hakları gasbedilecek, Türk mahalleleri birer viraneye çevrilip icabında Türkler açlığa mahkûm edilecek, tarihî bütün Türk eserleri ve şehitlerin mezarları ortadan kaldırılacak velhâsıl Kıbrıs'taki Türk mevcudiyeti yok edilecektir.

Verdiğim izahattan Kıbrıs'ın büyük şehir ve kasabalarında müstakil Türk belediyeleri kurulması meselesinin bir fantazi olmadığını, Kıbrıs Türklerinin hayat ve bekalarının tevliedettiği mutlak bir zaruret kaçınılmaz neticesi olduğunu izah etmiş olduğum kanaatindeyim. Bu mesele böylece anlaşıldıktan sonra, müstakil belediyeler mevzuunda neden en küçük bir tâvizin verilemeyeceği daha kolaylıkla anlaşılır zannedirim.

Kıbrıs'ta Rumlar tarafından tanınmayan Anayasa hükümleri yalnız belediyelerle ilgili maddelere munhasır olmayıp, Türk menfaatlerine ilişkin bütün hükümler ihlâl edilmekte veya tatbik edilmemek suretiyle Türk hakları gasbedilmektedir. Bunun en bâriz misallerinden birisini Cumhuriyeti âmme hizmetlerinde istihdam edilen personelin yüzde 30 nisbetinde Türklerden olması şartının da uygulanmaması neticesinde Anayasanın 123 ncü maddesi hükmünün bir türlü tatbik edilmemesi teşkil etmektedir.

Kıbrıs Türkleri için hayati ehemmiyeti haiz olan bu meselenin Anayasanın meriyetinden ve istiklâlin ilânından sonra Rumlar tarafından dürüstlükle tatbik edileceğinde haklı olarak şüphe ve tereddüde düşen Türkler, Anayasayı imzalama işini bu şartın tahakkukundan sonraya talik etmek istemişler, fakat Rumlar bu meselenin halinin bir zamana mütevakkıf olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunun üzerine istiklâlin ilânını geciktirmemek maksadiyle Anyasa yürürlüğe girdikten nihayet üç ay zarfında bu işin tamamlanması şartı ile Türkler önceki tutumlarını değiştirmeye karar vermişlerdir.

Bunun üzerine Reisicumhur ile Muavini arasında bir görüşme yapılmış, Makarios bir sene üzerinde ısrar edince sırf anlaşmaya varabilmek için uzun pazarlıktan sonra her iki taraf beş ay üzerinde mutabık kalmıştır. Bu anlaşmayı tatbik mevkiine koymak için pratik metodlar üzerinde çalışacak ve tatbik usulü hakkında bir rapor hazırlıyacak teknik bir heyet vazifelendirilmişti. Bu heyette Türk ve Rum Memurin Cemiyetleri temsilcileri ile birlikte Reisicumhur ve Muavinin müsteşarları da yer almakta idi. Heyet raporunu bir ay kadar bir zaman içinde hazırlamış ve Reisicumhur ile Muavini bu raporun muhteviyatını kabul ve tasvibetmişti. 1961 senesi Ağustos ayının ilk haftası içerisinde vâkı olan bu anlaşma üzerine, Reisicumhur Muavini Anayasayı imza etmemek yolunda daha önce yaptığı itirazı geri alarak 16 Ağustos 1961 de Anayasa bütün ilgililerce imza ve kabul edilmiş oldu.

Anayasa yürürlüğe girdikten hemen sonra, Âmme Hizmetleri Komisyonu faaliyete geçmiş ve daha ilk günden, Reiscumhur ile Muavini arasında yapılan anlaşma gereğince tanzim edilmiş olan rapor dairesinde iş yapmaktan kaçınmıştır. Türk üyelerin raporu ileri sürmeleri üzerine Rum üyeler, raporun kendilerince kabul ve tanzim edilmiş bir karar olmadığını, binaenaleyh kendilerinin bu rapor ile bağlı olmadıklarını ileri sürmüşlerdir.

Maalesef bugüne kadar Kıbrıs Türk otoritelerinin yaptıkları bütün teşebbüsler netice vermemiş ve Rumlar Anayasayı açıkça ihlâl etmek pahasına da olsa % 30-70 şartını tatbik etmek niyetinde olmadıklarını katî olarak ifadeden çekinmemişlerdir.

Bu hâdise dahi Makarios'un söz ve imzasına itimat caiz olmadığına açık delilini vermekte ve onun sözüne ve imzasına inanan hüsnüniyet sahibi kimselerin sonunda hüsrarla karşılaşacaklarını ortaya koymaktadır.

Esefle beyan etmek isterim ki, bugün Türkiye'de tahsilini yapmış birçok Kıbrıslı genç makina, ziraat, orman, maden mühendisleri ile sair fakülteler mezunları işsiz ve boş gezmekte, buna rağmen ziraat ve orman daireleri ile Maadin Dairesi Müdür, şeflik ve mühendisliklerine Bakanlar Kurulunca vazife şartları değiştirilmek suretiyle orta tahsili dahi olmayan Rum memurlar yüksek maaşlarla tâyin edilmektedir. Ziraat mühendisi gençlerimiz ise ziraat dairelerine cahil ve bilgisiz Rum müdür ve şeflerin maiyetinde hademe kadrosu ayarında ve ortaokul mezunlarına ait küçük memuriyetlere, ancak büyük müşkülâtla tâyin edilebilmektedir. Bu bakımdan Kıbrıs'taki gençlerimiz Türk hükümetinin yakın alâkasına muhtaçtır.

Anayasanın ihlâl edilen diğer bir hükmü de bugüne kadar Kıbrıs Ordusunun teşkil edilmemesidir. Türklere verilen üç Bakanlıktan birisi Millî Savunma Bakanlığıdır. Türk Millî Savunma Bakanı var, fakat ordusu yok. Millî Savunma Bakanının Türk olması ve kurulacak Kıbrıs ordusunun Türk ve Rumlardan % 40-60 nisbetinde teşkili lüzumu karşısında Makarios, Anayasanın bu hükmünü de tatbik etmemekte ısrar etmektedir.

Bu izahatı verdikten sonra şimdi meselenin kısaca tahlilini yapıp Hükümetin durumunu gözden geçirelim.

Esefle beyan etmek isterim ki, şayet son günlerde patlak veren

belediye meselesinde Türk Hükümeti enerjik hareket etmez ve yetkilerini tam olarak kullanmazsa, veya bu mevzuda Rumlara en küçük bir taviz verilecek olursa, bunu daha vâhim hâdiseler takip edecek ve belki bir gün Kıbrıslı aydın gençlerin hemen hepsi adayı terk etmek zorunda kalacaklardır. 1955-1958 seneleri arasında Eoka çetelerinin silâhlı ve kanlı tethiş hareketlerine karşı Kıbrıslı Türk gençleri ecdatlarına lâyük bir cesaret ve kahramanlıkla ve bütün mevcudiyetleriyle mücadele etmişler ve Türk varlığını, Türk şeref ve haysiyetini korumuşlardır. Hem de Eokacıların tabanca, silâh ve bombalarına karşı taş ve yumruklarıyla bu mücadeleyi yaparak korumuşlardır. Kendilerine bu kürsüden en derin sevgi ve muhabbetlerimizi ulaştırmakla şeref duyarım.

Kıbrıslı kardeşlerimizin bu haklı ve mukaddes mücadelelerini Türk Milleti maddi ve mânevi gücüyle daima desteklemiş, Türk Hükümeti ve Parlâmentosu da Kıbrıs'ın Yunanistan'a iltihakını önlemek ve Türklere birtakım hakların tanınmasını temin etmek suretiyle Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasında üzerine düşen vazifeyi yapmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti ana nizamı içinde Türklerin bekâ ve geleceklerinin garantisi olmak üzere Kıbrıs'ta bulundurduğumuz 650 Türk askerinden müteşekkil Birliğimizi ve garanti Andlaşmasının Türk Hükümetine tanıdığı geniş yetkileri gösterebiliriz.

Cumhuriyetin kurulmasına büyük ümitler bağlıyan Kıbrıs Türkleri ve gençlik, Rum idarecilerin kaypak ve yıpratıcı politikası karşısında bedbinliğe ve Türk Hükümetinin de son hâdiseye kadar devam eden ilgisizliği karşısında ümitsizliğe kapılmaktadır. Kıbrıs gençleri orada her türlü mahrumiyete göğüs gererek ancak adada Türk varlığını devam ettirmek azmi içinde bulunmakla beraber Rum baskısının devamı, Anayasa ile kabul edilen haklarının verilmemesi ve bunlar karşısında Türk Hükümetinin yetkilerini gereği gibi kullanmaması hallerine inzımanen bu defa belediyeler mevzuunda Makarios'un tuttuğu müstemlekeci zihniyet ve icraat karşısında en ufak bir tâvizin verilmesi moral çöküntüsü yaratacak ve Kıbrıs gençleri kendilerine başka memleketlerde iş aramak mecburiyetinde kalacaklardır.

Kıbrıs'taki Türk cemaatinin mevcudiyetini muhafaza etmek maksadı ile Türk Hükümeti Kıbrıs'tan gelen Türkleri Türk vatandaşlığına almamakta ve buradaki ikamet müddetlerini uzatmamakta-

dır. Bu durum karşısında evvelce Kıbrıs'tan iş bulmak için ayrılan Türklere yalnız Anavatana geldikleri halde, halen bu imkândan da mahrum bulunmaları karşısında çaresiz olarak İngiltere, Avustralya gibi memleketlere göç etmektedirler. Bu da iki taraflı zararı mucip olmaktadır. Bu mahzuru bertaraf etmek için Kıbrıs tâbiyetini taşıyan Türklere, Türk vatandaşlarına tanınan hakların tanınmasını temin edecek mevzuatın tedvinine ihtiyaç vardır.

Kıbrıs Rumlarının plânlı ve sistemli çalışmalarından anlaşıldığına göre ilk hedefleri müstakil Türk belediyelerini kaldırmak ve bunda muvaffak oldukları takdirde arkasından Türk cemaatinin dâvalarına bakan Türk mahkemelerini tasfiye etmektedir. Esasen bir müddetten beri bu kampanya açılmış bulunmaktadır. Görülüyor ki, her hangi bir meselede küçük bir tâviz, arkasından yenilerinin gelmesini davet etmektedir.

Türk Hükümeti bugüne kadar Kıbrıs Türklerinin kültürel ve iktisadî sahalarda ve bilhassa borçlu ve fakir Türk köylüsünün kalkınmasında gerekli alâkayı gösterememiştir. Kıbrıs Türkleri nüfus itibariyle Rumlardan çok daha az olmakla beraber tarlasını vatan toprağı gibi korumakta gösterdiği büyük hassasiyet dolayısıyla halen Kıbrıs Adası arazisinin yarısından fazlası Türklerin mülkiyetinde bulunmaktadır. Yapılan kifayetsiz iktisadî yardımdan borcu dolayısıyla tarlası ipotekli bulunan köylüye tarlasını ipotekten kurtaracak kredi verilmemektedir. Buna sebep olarak da verilecek kredinin alacaklı Ruma ödeneceği gösterilmektedir. Bu zihniyette olan temsilcilerimize şunu hatırlatmak isterim ki, Kıbrıs'a bir karış Türk toprağı milyonlardan daha değerlidir. Hükümetten bu meselenin samimiyetle ve ciddiyetle ele alınmasını ve ayrıca fakir ve küçük arazi sahibi Türk köylüsüne tarlasını ıslah edip gelirini artıracak kredinin sağlanmasını temenni ederim.

Muhterem arkadaşlar;

Kıbrıs'ta yıllarca devam eden kanlı boğuşmanın hâtıralarını henüz unutmadığımız bir zamanda, bugünlerde tekrar Yeşil Ada'da yeni bir mücadelenin başlayacağını işaretlerini görmek hepimizin yüreklerinde derin bir endişenin yer etmesine sebeb olmuştur. Sayın Dışişleri Bakanının dün bu mevzudaki beyanatı endişelerimizi silmemiş, bilâkis bu endişelerimizde ne kadar haklı olduğumuzu göstermiştir. Hükümetin meseleyi önemi ile mütenasip bir şekilde ele almamış olduğunu bir kere daha görmüş bulunuyoruz.

Sayın Dışişleri Bakanı belediyelerle ilgili mevzuatla ilgili temaslara ilişkin olarak şu şekilde demiştir :

“Türk Hükümeti Kıbrıs Anayasasının temel maddelerini hükümsüz bırakarak teşebbüslerinin bütün mahzurlarını en açık ve kesin bir surette icabeden makamlara izah etmiş bulunmaktadır. Uyuzmazlığın hukukî nizam içinde ve müzakere yoluyla Anayasaya uygun bir tarzda halledilmesi amacıyla şimdiye kadar birçok teşebbüs ve teklifler yaptık. Son defa 3 Ocakta Kıbrıslı Türk ve Rum idarecilerin anlaşmazlığa, Anayasaya uygun hal çareleri bulmak üzere itidal içinde ve serinkanlılıkla görüşmelerini mümkün kılmak maksadıyla bir taraftan Türk Cemaatinin Türk belediyeleri hakkındaki son kanununu kaldırmasını, diğer taraftan Rum bakanların ayrı belediyelere ait yetki ve görevleri merkezi makamlara devretmeye mâtuף kararı geri çekmelerini ve yürürlükten kaldırılmış bulunan eski İngiliz Belediyeler Kanununun münasip bir formülle tekrar geçici bir süre ile yürürlüğe konmasını teklif ettik. Bundan böyle de aynı müspet ve yapıcı istikametteki çalışmalarımıza aralıksız devam edeceğiz.”

Sayın Bakan bu naklettiğim sözlerine, anlaşmalara riayet ve sadakat esasının, Türkiye Hükümetinin asla taviz veremeyeceği bir konu olduğunu da eklemiştir.

Yüksek müsaadenizle şimdi bu resmi beyanın kısaca tahlilini yapalım. Türk Hükümetinin Kıbrıs Anayasasının temel maddelerini hükümsüz bırakacak teşebbüslerin bütün mahzurlarını en açık ve kesin bir surette hangi makama izah etmiş olduğunu kestirmek her halde güç değildir. Bu makam hiç şüphesiz kısa bir müddet evvel Türk Hükümetinin lüzumsuz dâvetlisi olarak memleketimize gelmiş olan Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'tur.

Sayın Bakan Türk Hükümetinin Makarios'u açık ve kesin surette ikaz etmiş olduğunu beyan etmekle iktifa etmiş, fakat bu ikaza karşı Makarios'un verdiği cevabı ve takındığı tavrı açıklamamıştır. Sonra bu ikaz yapılmış da ne olmuştu sanki? Bundan hangi müspet netice alınmış, bu ikazın hangi meselenin haline ne derece tesiri olmuştur?

Sızan haberlerden ve Makarios'un Kıbrıs'a avdetini mütaakip yaptığı basın toplantısı ile ayrıca umumi ve hususi toplantılardaki görüşmelerinden öğrendiğimize göre, Makarios, Hükümetimizin bu ciddi ve kesin ikazına karşı; Anayasa hükümlerinin Kur'an ve İncil'in

emirleri gibi değişmez kaideler olmadığını ve Anayasanın ayrı belediyelere dair hükmünün tamamen gayrikabili tatbik olduğunu bildirmiş ve Hükümetimizin yaptığı ikazlardan da ancak Türk Hükümetinin noktai nazarını öğrenmiş olduğunu ifade etmekle yetinmiştir.

Bütün bu olaylar olup biterken her şey iç politikada olduğu gibi kalın bir esrar perdesi arkasında cereyan etmekte ve karanlıklar içinde Türk milletinden ve Yüksek Meclisten saklanmaktadır. Meselenin iç yüzü tamamen başka olmasına ve konunun taşıdığı önem de meydana bulunmasına rağmen Makarios'un Türkiye'den avdetinde dostluktan, iyi münasebetlerden bahseden gayrisamimî Hükümet tebliğlerinin neşir ve ilânı Hükûmete olan itimadı sarsmaktadır.

Hükümetin yaptığı ciddî ve kesin ikazdan sonra Kıbrıs'a dönen Makarios, bu ikazdan ancak cesaret alarak Türk belediyelerini ortadan kaldırmak ve bir kararname ile belediyelere ait yetki ve görevleri Köy Kanunu şümulü içine alıp merkezi makamlara devretmek suretiyle garanti andlaşmasına rağmen Anayasayı tek taraflı ve tek başına ihlâl etmek yoluna gitmiştir.

Sayın Bakan bendenizi mâzur görsünler, şayet bundan böyle de aralıksız devam edeceğini bildirdikleri aynı müspet ve yapıcı istikametteki çalışmaları aynı neticeleri vermekte devam edecek olursa, pek yakında Makarios'un Enosis rüyasının hakikat olduğunu görmemiz hiç de beklenemeyecek hâdiselerden olmasa gerektir.

Biz Bakandan bu şekilde bir beyanat değil, Zürih ve Londra Andlaşmalarının bir parçası olan Garanti Andlaşmasının Türk Hükümetine verdiği hakları Hükümetin kullanıp kullanmayacağını sarih olarak bu kürsüden beyan edilmesini ısrarla istiyoruz. Çünkü şimdiye kadar Hükümet haklarını kullanmamıştır.

Sayın Dışişleri Bakanı Hükümetin yapıcı ve müspet çalışmalarını zikrederken: "Bir taraftan Türk cemaatinin Türk belediyeleri hakkındaki son kanunu kaldırmasını, diğer taraftan Rum bakanların ayrı belediyelere ait yetki ve görevleri merkezi makamlara devretmeye mâtuf kararı geri çekmelerini ve yürürlükten kaldırılmış bulunan eski İngiliz Belediyeler Kanununun münasip bir formülle tekrar geçici bir süre ile yürürlüğe konmasını teklif ettik." buyurmuşlardır.

Evvelâ şurasını kesin olarak arz edelim ki, Kıbrıs Türklerinin kendi kurdukları belediyelerden vazgeçmeleri asla mümkün değildir.

Bu mevzuda 30 milyonluk Türk Milleti Kıbrıs Türk Cemaati ile beraberdir ve onları sonuna kadar desteklemeye azimlidir. Bu belediyeler birçok Türk gencinin kanı pahasına, Türklerin canını, malını namusunu, şerefini, haysiyetini, mukaddesatını, milliyetini ve insan gibi, efendi gibi yaşama hakkını korumak için kurulmuştur. Kıbrıs Türk Cemaat Meclisinin usulsüz de olsa, Türk Belediyeleri hakkında kanun çıkarması, ancak bir meşru müdafaanın tevlidettiği zaruretin neticesidir. Bu itibarla Kıbrıs Türk Cemaatine bu kanunu geri alma teklifini Türk Hükümetinin Türk Hariciye Vekili yapamaz.

Kanunî yetkilerini kullanmayıp sadece Rum idarecilere tavsiye de bulunmanın, tekliflerde bulunmanın faydasızlığını henüz idrak edememiş bir Hariciyenin bu memleketi götüreceği âkibetten Allah Türk milletini korusun.

Bir an için Türk Cemaat Meclisinin Türk Hükümetinin teklif ve tavsiyelerini kabul ederek Türk Belediyeleri hakkındaki son kanunu kaldırdığını düşünelim. Bunun neticesi ne olacaktır? Bunun neticesi Kıbrıs Cumhuriyet Hükümeti yerine otomatikman bir Makarios müstemleke vilâyeti meydana gelecek ve Kıbrıs halkı her şehir ve kasabada Makarios'un tâyin edeceği altışar kişilik heyetlerin idaresine girecektir. Bugün Türk Hükümetinin Rum idarecilerden isteyeceği husus, eski müstemleke idaresi Belediyeler Kanununun tekrar mer'iyete konması formülünün araştırılması değil, Cumhuriyetin ilânından itibaren altı ay içinde çıkarılmasını Anayasanın emrettiği müstakil Türk belediyelerini de ihtiva eden yeni Cumhuriyet İdaresi Belediyeler Kanununun derhâl hazırlanıp tatbika konması olmalıdır. Bugüne kadar sarf edilen bütün gayretlere rağmen Rumların çıkarmakta ısrar ettikleri bu kanunun bundan böyle de çıkarılmıyacağına Hükümetimiz de kanaat getirmiş olmalıdır ki, Yunan idarecilerini bu Anayasa hükmünü yerine getirmeye zorlayacak yerde yine Anayasaya aykırı olarak eski müstemleke kanununun muvakkaten mer'iyete konmasını talebetmekle vazifesini yapmış olduğu vehmine kapılmış bulunmaktadır. Esefle beyan etmek isterim ki, Cumhuriyet devrinde hiçbir Hükümet dış politika bakımından bugünkü acze düşmemiştir. Daima dinamik, enerjik ve yapıcı olan dış politikamız bugün canlılığını, ruhunu, enerjisini kaybetmiş, aciz içinde kıvrınmaktadır.

Belediyeler ihtilâfının ilk gününden beri on binlerce Kıbrıslı Türk anavatandaki Hükümetlerinden haklarının korunmasını bekle-

mişlerdir. Meselenin birkaç günlük bir mazisi olmadığını arz ve izah etmeye çalıştım. Bunlardan çok daha vazih olan ifadeler Hükümetin dikkatini niçin çekmemiştir? Geçen Ağustos ayında Hariciye Vekilinin şahsi misafiri olarak Türkiye'ye geldiği söylenen Yunan Dışişleri Bakanı, İstanbul'da yaptığı bir basın toplantısında belediye hususundaki bir soruya Yunan Hükümetinin ihtilâf karşısındaki tutumunu belirtmişti. Daha o zamandan Hükümetin dinamik bir şekilde meseleye el koyması iktiza ederdi. Bu yapılmamıştır. Hattâ daha evvel, Makarios, bir buçuk yıldan beri her vesile ile verdiği özel ve umumi beyanlarında Anayasada belediyelerle ilgili mevcut hükümlerin gayrikabili tatbik olduğunu söylemektedir. Bütün bunlardan anlaşılacaktır ki, Kıbrıs'taki vazifeli diplomatlarımız görevlerinin değerini ve önemini idrâk edememektedirler. Bilhassa eski Kıbrıs Türk Elçisi Emin Dirvana'nın Türk menfaatlerine aykırı hareketleri herkesçe bilinmektedir. Rum Bakan ve yüksek dereceli memurlar beş on günde bir Atina'ya davet edilirken, biz sayın Fazıl Küçük'ü selâmlamak için Makarios'un geliş ve gidişini beklemek zorunda bırakıldık.

Sayın arkadaşlar,

Adalet Partisi Meclis Grubu olarak gün ışığına çıkmış bulunan ihtilâf ve bunun muhtemel neticelerinden endişe etmekteyiz. Kıbrıs'taki kardeşlerimiz hak ve hukuklarının teminatı olan Londra ve Zürih andlaşmalarının tam olarak tatbikini istemekte ve beklenmektedir. Bugün 120 bin Kıbrıslı Türk sizden, Millet Meclisinden gelecek sesi bekliyor. Onlara sahip olduğumuzu göstermeliyiz.

Yeşil Ada'nın asırlardan beri hasretini çektiği ve beklediği Türk ordusunun bir parçasını kendi topraklarında görmeleri onlar için en büyük bir teminat ve hem de iftihar kaynağı olmaktadır. Kıbrıslı Türklerle beraber olduğumuzu her vesile ile göstermeliyiz ki, onlar da bu çetin mücadeleden başarı ile çıksınlar.

Hepinize bendenizi dinlemek zahmetine katlandığınızdan dolayı teşekkürlerimi arz ederim. (Alkışlar)

**A. P. AYDIN MİLLETVEKİLİ REŞAT ÖZARDA'NIN 1.X.1963 GÜNÜ
MİLLET MECLİSİNDE YAPTIĞI KONUŞMA**

Sayın Başkan, muhterem Milletvekilleri.

Bugün, Kıbrıs Cumhuriyetinin kuruluşunun üçüncü yıldönümüdür. Bu yıldönümünü, Kıbrıs Türklerinin istiklâllerine kavuşmuş olmalarının sevinci içinde kutlamağrı çok arzu ediyorduk. Ne yazık ki, üç senelik tatbikat, bizi bu sevinçten mahrum edecek ve üzüntülerimizi artıracak mahiyettedir.

Bu vesile ile, Ada'da cereyan eden bazı müessif hâdiselerj kısaca gözden geçirmek ve önümüzdeki sene için hazırlanmakta olan daha vahim olayların delillerini ortaya koyarak, bunlara karşı gerekli tedbirlerin vaktinde alınması lüzumuna işaret etmek isterim.

Cumhuriyetit ilânındanberi, maalesef Anayasa hükümleri yerine getirilmemekte ve Türklerin bu bakımdan yegâne ilticagâhı olan Anayasa Mahkemesi ise, ağır baskı ve tertipler neticesinde faaliyetten men'edilmiş bulunmaktadır.

Belediyeler mevzuunda, Rum Bakanların Türkler aleyhine aldıkları hukuk dışı kararın iptali irin Anayasa Mahkemesinde dâva açılması üzerine, EOKA'cılarının devamlı tazyik ve tehditleri altında vazife göremez hale getirilmiş olmalarına rağmen, vicdanlarının sesini dinleyerek Türkler lehine iptal kararı veren Mahkeme reisi ve muavini, canlarını kurtarabilmek için Ada'dan firar edercesine selâmeti Almanya'ya kapağrı atmakta bulmuşlar ve istifalarını dahi ancak oradan gönderebilmişlerdir. Adalete indirilen bu ağır darbe, ne yazık ki Cihan efkârına lâyiki veçhile duyurulamamış ve gereken mukabeleyi görmemiştir.

Alâkalılara, bu istifaların mucip sebebinin teşkil eden baskı ve tehditlerin kalkacağı hususunda hiçbir teminat verilmemiş ve Sayın Dr. Küçük'ün bütün ısrarlarına rağmen, istifalar derhal kabul edile-

rek, Rumların âmaline hizmet edebilecek yeni bir Anayasa Mahkemesi Reisi aranması yoluna gidilmiştir. Bu hareket; dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir rezalet ve adalete karşı yapılan haydutça bir tecavüzün açık delilini teşkil etmektedir.

İstifaların kabulünden sonra, Anayasa Mahkemesi Reisliğine Avustralyalı bir hâkimin tâyini bahis konusu edilmiş ise de, aradan geçen altı aylık süre içinde, henüz bir tâyinin yapılmamış olması karşısında, Anayasa Mahkemehinde yığın halinde bekleyen dosyalar ve dâvalar tetkiksiz kalmakta, böylece mevcut ıztıraplara ve haksızlıklara hergün yenileri katılmaktadır,

Bir Alman olan müstafi Anayasa Mahkemesi Reisi Profesör Forstof'un yerine getirilmek istenen Avustralyalı hâkimin tarafsızlığından peşinen şüphe edilemeyeceği ileri sürülebilirse de; kendisinin, selefine yapılan baskı ve tehdidi manen hissedeceğine zerrece şüphe edilmemek lâzımgelir.

Adanın bayındırlık işlerinde; yeni yapılan yollar kasden Türk köylerinin çok uzaklarından geçirilmekte, Rum köyleri asfaltla ana yola bağlandığı halde, Türk köyleri bundan da mahrum edilerek terid edilmektedir.

Türk Vakıflar İdaresine ait onbinlerce dönümlük geniş araziler ve çiftlikler, EOKA teşkilâtına mensup tedhişçiler tarafından gasp ve yağma edilmekte, müstecirler buralara sokulmamakta ve dövölmektedir. Böylece ecdad yadigârı zengin Türk toprakları, şekavet yolu ile Rumların eline geçmektedir.

Âmme hizmetlerinin ifasında Türklere tanınan % 30 nisbetinin tatbiki şöyle dursun, tensikat bahanesiyle Türklerin işine son verilmekte ve aradaki fark, sistemli ve devamlı şekilde Rumlar lehine artmaktadır. Kilid noktalarını teşkil eden önemli vazifeler tamamen Rumların eline geçmiş bulunmaktadır.

Son zamanlarda resmî dairelerin hademe kadroları ile Rum polis kadroları, birçok cinayetlerin faili olan EOKA'cılarla doldurulmuş bulunmaktadır. Bunun neticesi olarak polis dairelerinde adam öldürölmekte, işlenen cinayetler takipsiz kalmaktadır.

Hükümetimizin dış siyaseti hakkında 2.9.1963 tarihinde Yüksek Meclis huzurunda gündem dışı bir konuşma yapan Dışişleri Bakanıımız Sayın Feridun Cemal Erkin, Kıbrıs mevzuu ile ilgili olarak şun-

ları söylemiştir - "Malûmunuz olduğu üzere, Kıbrısta bir müddetten beri, bizzat Cumhurbaşkanını da katıldığı bir (Anlaşmaları ve Anayasayı kötüleme) kampanyası açma gayretlerine girişilmiş bulunmaktadır. Son iki ay içinde, Kıbrıslı Rum idarecilerin, bu istikamette tevali eden beyanları, yüzünü mütecaviz soydaşımızın yaşadığı Ada'da, maalesef bir güvensizlik ve huzursuzluk havasının yerleşmesine müncer olacak mahiyettedir. Muhtelif vesilelerle ve bilhassa 3 Nisanda huzurunuzda yaptığım beyanatta, Kıbrısta Anayasanın temel hükümlerinin tatbikatından, Rum idareciler tarafından kaçınılmasının doğuracağı tehlikeli sonuçlara, ilgililerin dikkatini ehemmiyetle çektiğimizi tebarüz ettirmiştim. Bu defa da, Hükümetinizin, kaydedilen son inkişaflar üzerinde hassasiyetle durduğunu ve Rum idarecilerin, Anayasa ve ona müteferri anlaşmalarla milletlerarası taahhütlere dayanan statüyü ihlâl e gidecek mahiyetteki hareketleri karşısında, kendilerini sūr'atla ikaza davet ettiğimi temin etmek isterim. Kıbrıslı Rum idarecilerin, Anayasa ve anlaşmaları tek taraflı tadile matuf hareketleri, her türlü hukuki mesnedden mahrum ve daima başarısızlıkla neticelenmeğe mahkûmdur."

Sayın Dışişleri Bakanımızın bu beyanlarına ve ikazlarına, bütün Türk Milleti olarak aynen iştirak etmekte olduğumuzun bilinmesinde faide vardır. Ne yazık ki, Kıbrıstaki mes'uliyet duygusundan yoksun Rum idareciler, Hükümetimizin bu samimi ve halisane ikazlarına kulak vermemekte ve yalnız Kıbrıs için değil, Dünya sulhü için tehlikeli olabilecek maceralara atılmaktan çekinmemektedirler.

Kıbrısta Rumların her Anayasayı ihlâl hâdisesi, Londra ve Zürich Andlaşmalarının tanıdığı yetkiye dayanılarak Hükümetimiz tarafından protesto edilmektedir. Fakat Makarios, bu hareketimizi, Kıbrısın iç işlerine müdahale olarak ileri sürmekte ve protestolarımızı kabul etmemektedir. Makarios, bu hukuk dışı davranış ve protestolarımızı almamak hususundaki inadında o derece ileri gitmektedir ki, bazı ahvalde notalarımızın sefaret hademesi tarafından evrak defterine kaydettirilmek suretiyle resmîyete intikali yoluna gidildiğini üzüntü ile öğrenmiş bulunmaktayım. Her hangi bir vatandaşın resmî bir daireye arzuhalle müracaatı misillü, diplomatik prosedürde yeri olmayan bu nevi nota tevdiî usulünü ve bunun ne gibi bir faide sağlayacağı hususunu, Sayın Dışişleri Bakanımızın dikkat nazarlarına arz ederim.

Makarios, Kıbrısı bir Rum Cumhuriyeti haline getirebilmek için

meseleyi üyesi bulunduğu Birleşmiş Milletlere götürmek istemekte ve bunun için de zemin hazırlamaktadır. Esasen Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğundanberi, bu kuruluşun temel prensiplerini ihtiva eden anlaşmaları tanımadığını ve tanımayacağını def'alarca ve açıkça beyan etmiştir. Meşhur Ohen konuşmasında, EOKA ile başlayan mücadelenin bitmediğini; anlaşmaları, eski duruma nazaran kazanılmış bir merhale saydığını ve bunların bir sıçrama tahtasından ibaret olduğunu büyük bir pervsizlikle ifade etmekten çekinmemiştir. Kıbrısta her gün EOKA'cılara heykeller dikilmekte ve bu türlü nutuklar kâh kendisi ve kâh Bakanları tarafından tekrarlanmaktadır.

İşin Birleşmiş Milletler yönünden hazırlanmasına gelince : bu iş New York'ta ve Lefkoşada olmak üzere iki merkezde ahenkli bir şekilde yürütülmektedir. New York'taki Kıbrıs delegasyonu başkanı Rossides tamamen sorumsuz bir durumdadır. Para harcamaları her hangi bir tahsisat, hareketleri her hangi bir kanunla tahdit edilmiş değildir. Kendisi Kıbrısın dış politikasını re'sen tâyin eder durumdadır. Müstemlekecilik konusunda geçmiş tecrübelerin yarattığı antipatileri istismar ederek yeni kurulmuş devletleri hür dünya aleyhine tahrik etmekte, Afro - Asya devletlerini keza hür dünya aleyhine kıskırtarak Birleşmiş Milletler müzakerelerinde komünizme tâviz üstüne tâviz vermektedir.

Makaros ise ilk seyahatini batı aleyhtarı bir hava içinde Kahireye yapmış, daha sonra Belgrad'a giderek Rossides ile birlikte komünist blokun teşvik ettiği Non Alignement's dahil (yani hizaya gelmeyen veya bir bloka katılmış bulunmayan) devletlerin konferansında bulunmuş, müteakip seyahatini de Hindistana yapmıştır. Bir ay kadar evvel de Afro - Asya devletlerinden komünist olanları resmen, olmayanları da sureti hususiyede bu devletlerdeki komünist partilerinin sorumsuz temsilcilerinden seçtiği bir topluluğu Lefkoşada toplantıya çağırmıştır. Konferans ismi verilen bu toplantıda Doğu Almanya, Sovyet Rusya, Kuzey Kore, Komünist Çin, Komünist Viet-Minh gibi resmî komünist devletler delegelerinin yanında, Afrika ve Orta Doğunun huzurunu bozmak ve buralarda kargaşalıklar çıkarmakla şöhret yapmış bir politikacının temsilcisi ve diğer bir çok Afrika - Asya devletinin muhalefet ve komünist partileri liderleri hazır bulunmuştur. İşin şayanı dikkat olan tarafı da bu konferansa iştirak eden devletlerin ve temsilcilerin yarı masraflarının Mısır Hükümeti tarafından ödenmiş olmasıdır.

Makarios'un bu konferansı toplamaktaki maksadı, Kıbrısı dünyaya karşı tamamen Rum olarak göstermek, Türkiye ve İngiltereyi emperyalist birer devlet olarak tanıtıp bu iki devletin Kıbrısın kendi kendini idaresine (yani self - determination'a) mani olmak istediklerini telkin etmek, aynı zamanda Arap devletlerinin İsraille karşı besledikleri anti-patiyi de istismar ederek Birleşmiş Milletlerde girişecekleri hareketlerde bu devletlerin müzaharetini temin etmektir.

Lefkoşada toplanan bu konferansa katılan üyeler Türklerle temas ettirilmemiş, kendilerine Türk bölgeleri gösterilmemiş ve Kıbrısta Türklerin mevcudiyetinden hiç bahsedilmeyerek Ada'nın tamamı Rum olarak gösterilmek istenmiştir. Türk Cemaat Meclisinin delegelere gönderdiği mektup ve protestolar toplattırılmış ve alâkalılara ulaştırılmamıştır. Türk gazeteciler ne otellere ve ne de toplantı salonuna alınmamıştır. Bütün bunlar, bugün Kıbrıstaki Türklerin nasıl bir polis-rejiminin baskısı altında bulduklarının en açık delilini teşkil eder kanaatındayım.

Birleşmiş Milletler için bir taraftan izah ettiğim şekilde hazırlıklar devam ederken, diğer taraftan Rum basınının açtığı şiddetli kampanya ile. Anayasanın Türkleri alel'ade bir azınlık durumuna indirecek şekilde tadili için de hazırlıklar yapılmaktadır. Kıbrısta hâkim olan kanaate göre, bu yıl içinde toplanacak özel bir Rum Meclisince, evvelden tesbit edilmiş kararların ilânı cihetine gidilecektir. Bunun da en geç, EOKA'nın yıldönümü sayılan önümüzdeki 1 Nisan tarihinde yapılması kuvvetle muhtemeldir.

Kıbrıs Türklerinin böyle bir harekete boyun eğmesi asla düşünülemez. Ancak malî bakımdan Türklerin devamlı bir tazyik altında bulundurulduklarını gözden uzak tutmamak lâzımdır. Bu tazyikin daha da artırılarak Türk memurların tahsisatlarının tatmamen kesilmesi mümkündür. Diğer taraftan Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetine sosyal ve ekonomik yardımlarda bulunan Amerika Birleşik Devletlerinin, bu Hükümetin bugünkü şartlar içinde bir Rum Cemaati Hükümeti olduğunu bilmezlikten gelmesi ve yapılan ikazlara rağmen hatalı yolda ısrar neticesinde gıda maddeleri stokunu inhisarında bulunduran Makarios'un, haksızlığa karşı mukavemete kalkışacak olan Türkleri açlık tehlikesiyle başa bırakması da mümkündür.

Eşfle beyan etmek isterim ki, malî istiklâli kısmen olsun tahakkuk ettirecek olan Belediyeler meselesinin olurluna bırakılmış olma-

şı, her geçen gün haklarımızın bir parçasının daha eriyip gitmesine yol açmıştır.

İş bu derece vahâmet arz ederken, Hükümetimiz tarafından Kıbrıs Türklerinin zarurî ihtiyaçlarını karşılamak üzere ayrılan cüz'î yardımların sarfında, Sefaretimiz tarafından lüzumundan fazla titizlik gösterilmekte, müstemleke idaresinden Türk Cemaat Meclisine intikal eden memurların, Kıbrıs şartlarına göre geçimlerine ancak kifayet edebilecek maaşları fazla görülerek müktesap hakları bile ellerinden alınmaktadır. Bu hâdise, memleketimizi dış memleketlerde temsil eden bazı hariciyecilerimizin, Türk Milletinin topyekûn millî bir dâva olarak kabul ettiği meselelerde bile ne kadar anlayışsız hareket ettiklerinin hazin örneğini vermektedir.

Sayın Milletvekilleri.

Buraya kadar olan maruzatımla Kıbrısta cereyan eden ve birer iç yarası olan hâdiselerden bir kısmını yüksek itilâna arz etmiş ve Makarios'un çevirmekte olduğu yeni dolaplardan etraflıca malûmat vermiş olduğum kanaatındayım. Şimdi de, bu durum karşısında bize yapılması icap eden işleri ve alınması gereken tedbirleri bir kaç madde halinde arz etmemе müsaadelerinizi istirham ederim.

Tedbirler :

1 — Hükümetimizce Kıbrıs Türklerine yapılmakta olan cüz'î yardımdan tasarruf etmek zihniyetinden vaz geçilerek hattâ imkânlarımız nisbetinde malî yardımın artırılması,

2 — Amerika Hükümeti tarafından Kıbrısa yapılan sosyal ve ekonomik yardımın Kıbrıs halkının ihtiyaçlarına sarf edilmeyip politik sebeplerle Makarios'un inhisarında bulundurulduğunu ve bu yardımın Türkler aleyhine kullanıldığını Amerikalı dostlarımıza izah ederek bu yardımın her iki cemaat meclisine hisseleri nisbetinde verilmesinin temini.

3 — Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs Türklerinin haklarını savunacak bir temsilci bulunmadığına göre, Kıbrıs delegasyonu başkanı Rossides'in faaliyetlerine muvazi faaliyetlerde bulunmak ve tedbirlerine karşı mukabil tedbirler almak üzere Birleşmiş Milletler nezdindeki Türk Hükümeti delegasyonunun vazifelendirilmesi,

4 — Beynelmilel andlaşmalar ve Kıbrıs Anayasası ile Türklere tanınan hakların alınması için daha dinamik ve enerjik davranışlarda bulunulması,

5 — Kıbrıs için sür'atle bir iktisadî kalkınma plânı hazırlanıp bunun vakit geçirilmeden tatbik sahasına konulması. Bu plânın başlıca hedeflerinden birisi, Evkaf İdaresine ait olup gasp ve yağma yolu ile Rumların eline geçmekte olan geniş arazi ve çiftliklerde küçük köyler inşa ederek, Rum köylerinde münferid olarak sıkışıp kalmış olan Türk ailelerini bu köylere iskân etmek gelmelidir.

6 — Vaktiyle Kıbrısta beliren ilhak tehlikesini ilk görüp Türk efkârı umumiyesini ve Hükümeti devamlı neşriyatıyla uyarın merhum Sedat Simavinin, bugün yerini alacak bir basın mensubuna ne kadar muhtaç olduğumuzu yüreğim sızlayarak ifade etmek isterim. Bugün ilhak tehlikesi olmamakla beraber onun kadar tehlikeli olan Kıbrısın bir Rum Cumhuriyeti haline getirilmesi tehlikesiyle karşı karşıyayız. Kıymetli ve vatansever basınımızın, şahıs dedikoduları, parti çekişmeleri kadar, gazetelerinde bu önemli ve millî dâvaya yer vermelerini ve devamlı neşriyatlarıyla halkımızı ve Hükümetimizi uyarmalarını bir dilek ve tedbir olmak üzere kendilerinden hassaten istirham ederim. (Bravo sesleri alkışlar)

7 — Üç senelik tatbikat bize şu hakikatı açık olarak göstermiştir ki, Makarios ve onun Hükümetinden her hangi bir şekilde hüsnüniyetle mukabele görmek mümkün olmadığı gibi, bugünkü rejim içinde Rum ve Türk halklarının bir arada huzur içinde yaşamalarını ümit etmek de boş hayalden başka birşey değildir. Elimizden gidenler yeter, artık bir karış toprakta fedakârlık yapacak halimiz yoktur. Bunun için de yapılacak tek iş, Anayasa ve Beynelmilel Andlaşmalara dayanan statünün tadili istendiğine göre; tarihî, siyasî, askerî ve ananevi bağlarla bağlı bulunduğumuz Ada'nın iki cemaat arasında taksimi projesini ele almak ve bunu enerjik bir şekilde savunarak gerçekleşmesini temin etmektir.

Kıbrısın bir Rum Cumhuriyeti olarak ilân etmek hayali içinde bulunan Makariosa da, Türkiye Millet Meclisi kürsüsünden şu ihtarda bulunmak isterim :

Adanın her karış toprağını sayısız şehitlerinin kanlarıyla sulayarak ve yine her karış toprağını adsız Mehmetçiklerine mezar yaparak fethetmiş olan Anadolu cengâverlerinin ve serdengeçtilerinin torun-

ları Kıbrısta yaşadığı müddetçe, haklarımızın ve şerefimizin bekçileri kahraman Türk Ordusunun bölünmez ve ayrılmaz bir parçası olan şerefli Kıbrıs Türk Birliği o topraklarda buldukça, Kıbrıs Türk olarak kalacak, şehitlerimizin mezarları kirli ayaklara çiğnettirilmeyecek, şanlı bayrağımız Kıbrıstaki kardeşlerimizin kalblerini iftiharla doldurarak ebediyete kadar şan ve şerefle dalgalanacaktır.

Selâm size Kıbrısın kahraman Türk evlâdları. (Alkışlar)

BANUSUS 4 NCÜ MADDESİ İLE, ANDLAŞMANIN HÜKÜMLERİ İHLAL EDİLDİĞİ ZAMAN, GARANTİ YEREN DEVLETLER MÜŞTEREKEN VAYA BU MÜMKÜN OLMADIĞI TAKDİRDE HER BİRİ - MÜNFERİDEN - DURUMU TEKRAR TESİS MAKSADIYLA HAREKETE GEÇMEK HAKKINA SAHİP BULUNMALARI HASEBİYLE VE AKTÜEL ÖNEMİNE BİNAEN BU ANDLAŞMAYI AYNEN DERÇ EDİYORUZ.

4 — Bizimle anlaşılmış ve kabul edilmiş olan Kısır Türk Anayasası ile Türkiye Anayasası arasında hiçbir fark yoktur. Bizimle anlaşılmış ve kabul edilmiş olan Kısır Türk Anayasası ile Türkiye Anayasası arasında hiçbir fark yoktur. Bizimle anlaşılmış ve kabul edilmiş olan Kısır Türk Anayasası ile Türkiye Anayasası arasında hiçbir fark yoktur.

6 — Vaktiyle Kıbrısın belirlenmesi hakkındaki işleri bir Türk hükümeti tarafından yürütülmesi ve bu hükümetin bir Rum hükümetiyle beraber onun kadar tehlikeli olan Kıbrısın bir Rum Cumhuriyeti haline getirilmesi tehlikesiyle karşı karşıyayız. Kıymetli ve vatansever basınımızın, şahıs dedikoduları, parti çekişmeleri kadar gazetelerinde bu özerklik ve milli dedeye yer vermedikleri ve devamı, nezaretleriyle halkımız ve hükümetimiz için yararlı bir dilek ve teşbih olarak kendilerinden hasretle istirham ederim. (Bravo sesleri alkışlar)

7 — Üç senelik tatbikat bize şu hakikati açık olarak göstermiştir ki, Makedonya ve onun Hükümetinden her hangi bir şekilde hüsnüniyetle mukabele görmek mümkün olmadığı gibi, bugünkü rejim içinde Rum ve Türk halklarının bir arada huzur içinde yaşamalarını ümit etmek de boş hayalden başka birşey değildir. Elimizden gidenler yeter, artık bir karış toprakta fedakâriyet yaparak halimiz yoktur. Bunun için de yapılacak tek iş; Anayasa ve Beynümîlî Antlaşmalara dayanan statünün tedil istendiğine göre; tarih, siyaset, hukuk ve diğer enanevi meselelerle ilgili bulduğumuz Adalet Bakanlığı'nın bir kısmını taslimi projelerini ele almak ve bunu en kısa bir şekilde gerçekleştirilmesini temin etmektir.

Kıbrısın bir Rum Cumhuriyeti olarak ilân etmek hayali içinde bulunan Makedonya da, Türkiye Millet Meclisi kürsüsünden şu ihtarıyla bulunmak isterim :

Adanın her karış toprağını sayısız şahısların kanlarıyla sulayarak ve yine her karış toprağını adasız Mehmetçiklerine mezar yaparak fetretin olan Anadolu çavdarlarının ve sarıgeçitlerinin torun-

17 ŞUBAT 1959 TARİHİNDE İMZALANAN GARANTİ ANDLAŞMASI, KIBRIS OLAYLARI KARŞISINDA ANAYASA HUKUKU VE DEVLETLER HUKUKU YÖNÜNDEN OLDUĞU KADAR TÜRK DEVLETİNİN VE TÜRK CEMAATİNİN HAK VE MENFAATLERİNİ DE DERPİŞ EDEN ÇOK MÜHİM TARİHİ BİR VESİKA VE MİLLETLERARASI BİR ANDLAŞMADIR.

Cumhuriyetinin Anayasasının Temel Maddeleri ile Kuruluşunun, Bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin idamesini ve Anayasasına riayet edilmesini taahhüt eder.

BAHUSUS 4 NCÜ MADDESİ İLE, ANDLAŞMANIN HÜKÜMLERİ İHLAL EDİLDİĞİ ZAMAN, GARANTİ VEREN DEVLETLER MÜŞTEREKEN VAYA BU MÜMKÜN OLMADIĞI TAKDİRDE HER BİRİ - MÜNFERİDEN - DURUMU TEKRAR TESİS MAKSADIYLA HAREKETE GEÇMEK HAKKINA SAHİP BULUNMALARI HASEBİYLE VE AKTÜEL ÖNEMİNE BİNAEN BU ANDLAŞMAYI AYNEN DERÇ EDİYORUZ.

Kıbrıs Cumhuriyeti, herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen herhangi bir siyasî veya iktisadî birliğe katılmamağı taahhüt eder. Bu itibarla, herhangi diğer bir devlet ile birleşmeyi veya Adanın taksimini, doğrudan doğruya veya dolayısıyla, teşvik edecek her hareketi yasak ilân eder.

Madde 2 — Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, Kıbrıs Cumhuriyetinin bu Anlaşmanın 1'nci maddesinde gösterilen taahhütlerini nazara alarak, Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığını toprak bütünlüğünü ve güvenliğini ve Anayasasının Temel Maddeleri ile ihdas edilen durumu tanırlar ve garanti ederler.

Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, aynı şekilde, kendilerini ilgilendirdiği nisbette; Kıbrıs'ın herhangi diğer bir devlet ile birleşmesini veya Adanın taksimini doğrudan doğruya veya dolayısıyla, teşvik etmek gayesini güden her hareketi yasak etmeyi taahhüt ederler.

81

17 ŞUBAT 1959 TARİHİNDE İMZALANAN GARANTİ ANDLAŞ-
MASI, KIBRIS OLAYLARI KARŞISINDA ANAYASA HUKUKU VE DEV-
LETLER HUKUKU YÖNÜNDEN OLDUĞU KADAR TÜRK DEVLETİNİN
VE TÜRK CEMAATİNİN HAK VE MENFAATLERİNİ DE DERİŞ EDEN
ÇOK MÜHİM TARİHİ BİR VESİKA VE MİLLETLERARASI BİR AND-
LAŞMADIR.

BAHUŞUS 4 NCÜ MADDESİ İLE ANDLAŞMANIN HÜKÜMLERİ
İHLAL EDİLDİĞİ ZAMAN, GARANTİ VEREN DEVLETLER MÜŞTERE-
KEN VAYA BU MÜMKÜN OLMADIĞI TAKDİRDE HER BİRİ - MÜNE-
RİDEN - DURUMU TEKRAR TESPİT MAKSAADIYLA HAREKETE GEÇMEK
HAKKINA SAHİP BULUNMALARINI HASEBİYLE VE AKTÜEL ÖNEMİNE
BİNAEN BU ANDLAŞMAYI AYNEEN DERÇ EDİYORUZ.

GARANTİ ANDLAŞMASI

Bir taraftan Kıbrıs Cumhuriyeti, diğer taraftan Yunanistan, Türkiye ve Büyük Britanya ve Şimalî İrlanda Birleşik Kırallığı,

I. Kıbrıs Cumhuriyetinin, Anayasasının Temel Maddeleri ile Kurulan ve düzenlenen Bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin tanınması ve idame edilmesinin müşterek menfaatleri iktizasından olduğunu mülâhaza ederek,

II. Bu Anayasa ile ihdas edilen duruma riayeti gereğince sağlamak maksadıyla işbirliği yapmayı arzu ederek, aşağıda gösterildiği üzere anlaşmaya varmışlardır.

Madde 1 — Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin idamesini ve Anayasasına riayet edilmesini sağlamayı taahhüt eder.

Kıbrıs Cumhuriyeti, herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen herhangi bir siyasî veya iktisadî birliğe katılmamağı taahhüt eder. Bu itibarla, herhangi diğer bir devlet ile birleşmeyi veya Adanın taksimini, doğrudan doğruya veya dolayısıyla, teşvik edecek her hareketi yasak ilân eder.

Madde 2 — Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Kırallık, Kıbrıs Cumhuriyetinin bu Anlaşmanın 1'nci maddesinde gösterilen taahhütlerini nazara alarak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını toprak bütünlüğünü ve güvenliğini ve Anayasasının Temel Maddeleri ile ihdas edilen durumu tanırlar ve garanti ederler.

Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Kırallık, aynı şekilde, kendilerini ilgilendirdiği nisbette; Kıbrıs'ın herhangi diğer bir devlet ile birleşmesini veya Adanın taksimini doğrudan doğruya veya dolayısıyla, teşvik etmek gayesini güden her hareketi yasak etmeyi taahhüt ederler.

Madde 3 — Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyetinin tesisi zamanında Birleşik Kırallığın egemenliğinde kalan bölgelerin bütünlüğüne riayet etmeği ve bugün Lefkoşa'da imzalanan Kıbrıs Cumhuriyetinin teessüsüne müteallik Andlaşmaya uygun olarak Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından kendisine tanınacak olan hakların Birleşik Kırallık tarafından kullanılmasını ve onlardan istifade edilmesini garanti etmeği taahhüt ederler.

Madde 4 — Bu Andlaşmanın hükümleri ihlâl edildiği zaman, Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Kırallık, bu hükümlere riayeti sağlamak için gereken teşebbüsler veya tedbirler hakkında birbirleri ile istişare etmeyi taahhüt ederler.

Müşterekten veya anlaşarak hareket mümkün olmadığı takdirde, garanti veren üç devletten her biri, bu Andlaşma ile ihdas edilen durumu tekrar tesis münhasır maksadı ile harekete geçmek hakkını muhafaza eder.

Madde 5 — Bu Andlaşma imzalanması tarihinde yürürlüğe girer. Bu Andlaşmanın asıl metinleri Lefkoşa'da muhafaza edilecektir.

Yüksek Âkit Taraflar, bu Andlaşmayı, en erken bir zamanda, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 102'nci maddesine uygun olarak Birleşmiş Milletler Sekreteryası nezdinde tescil ettireceklerdir.

16 AĞUSTOS 1960 TARİHİNDE İMZALANMIŞ OLAN KIBRIS ANAYASASININ 182 NCİ MADDESİ, KIBRIS OLAYLARI KARŞISINDA ANAYASA HÜKÜMLERİNİN TEK TARAFLI OLARAK DEĞİŞTİRİLEMEYECEĞİNİ ÂMİR BULUNMASI İTİBARIYLA ZİKRE ŞAYAN GÖRÜLMÜŞTÜR.

Madde 182 — 1. Bu Anayasanın, 11 Şubat 1959 tarihli Zürih Anlaşmasından ithal edilmiş bulunan ve Ek III ün de gösterilen maddeleri veya maddelerin kısımları, bu Anayasanın temel maddeleri olup hiç bir suretle gerek değiştirme, gerek ilâve veya gerekse kaldırma suretiyle tadil edilemezler.

2. Bu maddenin 1 nci fıkrası mahfuz kalmak şartıyla, bu maddenin 3 üncü fıkrasında gösterildiği üzere bu Anayasanın herhangi bir hükmü gerek değiştirme, gerek ilâve veya gerekse kaldırma suretiyle tadil edilebilir.

3. Böyle bir tadil, Elen Cemaatına mensup temsilcilerin sayısı toplamının asgari üçte ikisini ve Türk Cemaatına mensup temsilcilerin sayısı toplamının asgari üçte ikisini ihtiva eden bir ekseriyet reyî ile kabul edilecek bir kanun ile yapılır.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİRİNCİ KISIM

Hükûmet Buhranı ve Hükûmet Kurma Teklifi ... (3-13)

- R. Gümüşpala'nın Cumhurbaşkanına tevdi ettiği muhtıra ... 5
- R. Gümüşpala'nın Cumhurbaşkanına cevabı ... 6
- R. Gümüşpaşa'nın Millet Meclisinde yaptığı konuşma ... 8
- Dr. Sadettin Bilgiç'in basın toplantısı ... 9

İKİNCİ KISIM

Üçüncü İnönü Hükûmeti Programının Tenkidi ... (15-37)

- Cihat Bilgehan'ın Millet Meclisindeki konuşması ... 17
- İhsan Sabri Çağlayangil'in Senatodaki konuşması ... 28

ÜÇÜNCÜ KISIM

Kıbrıs Olayları Karşısında Adalet Partisi ... (39-83)

- R. Gümüşpala'nın basına yaptığı açıklama ... 41
- R. Gümüşpaşa'nın Cumhurbaşkanına gönderdiği mektup ... 42
- R. Gümüşpaşa'nın Başbakan'a gönderdiği mektup ... 44
- Başbakanın R. Gümüşpala'ya cevabı ... 46
- Dr. Faruk Sükan'ın Millet Meclisinde yaptığı konuşma ... 47
- Dr. Fethi Tevetoğlu'nun Senato'da yaptığı konuşma ... 50
- Gökhan Evliyaoğlu'nun konuşması ... 53
- Reşat Özarda'nın 10.1.1963 tarihli konuşması ... 56
- Reşat Özarda'nın 1.10.1963 tarihli konuşması ... 70
- Kıbrıs Garanti Andlaşmasının metni ... 81
- Kıbrıs Anayasası'nın 182 nci maddesi ... 83

03 SA 8093

ULB Halle

3/1

000 280 895

Fiati : 5 TL.

